

Giovanna Mulas

**NEMOS DEVIAT
ISCHIRE, NEUNE
DEVIAT
INTENDERE**

**Traduzione e adattamento al sardo del Poeta e
studioso di lingua sarda Bruno Sini,
Prefazione del critico letterario spagnolo, filologo ed
esperto di lingua e tradizioni sarde Prof. Xavier Frias
Sando**

Patrocinio del GAL Ogliastra

Nemos deviat Ischire, Neune deviat Intèndere

de Giuanna Mulas

**Arrangiadura e Bortadura in sardu de
Brunu Sini**

**Fregura de sa cobertina:
'Mamuthones in su fogu de Santu Antoni' de Massimilianu
Maddanu**

Ammessedos

Cherzo torrare gràscias chin piessignu mannu a Giuanna Mancini e a Maurreddu Marsi chi, chin dillìriu mannu e fungudu, bolàntigu cunsidèriu e finas indelletu selestu pro sos liberos, ant chèrfidu iscommìtere subra de su romanzu meu chena dudas.

S'imprentadore Paulu Acco pro sa betada de manu primitida.

Ammessedo a s'Artista Pinina Podestà, fèmina durche a beru, pintora surrealista mentovada in totu ue in su mundu; issa chi at diosadu a Abbacai chin una chiza e una fisitzidade chena paris chi, isco, ant a abarrare incarenidas in su tempus e in chie leget; rengràscio a Mastru GiuanneLuca Rando, autore pitzinnu ma chi at già fatu tretu longu meda in s'arte sua e chi at una balentia chi non si podet negare; peri sas melodias suas marcant sos mamentos de vida sos pius còrrios de s'*Acabbadora* nostra; Naro gràscias a su criticu e iscritore ispagnolu Professore Xavier Frias Conde, Dutore de filologia romànica e bortadore de limbas, amantiosu meda de sa Sardigna e de sa literadura sua; Gràscias a s'amiga istimada (*sa Printzipessa mia*) Daniela Micheli; iscritora de addelentu mannu e fèmina bera, de cuntierra pro s'amparu de su pius dèbile.

Unu gràscias avedadu e de coro lu cherzo codiare pro s'amigu Poete Brunu Sini, de àmina e de sàmbene, istudiosu de limba e de cultura sarda: Est gràscias a s'ajudu primìtidu sou si *'Nemos deviat ischire Neune deviat intèndere'* oe, e già fit ora, bessit in sa limba chi gito in su sàmbene, limba de terra malaita e puru semper istimada a machine.

A totu issos andat e at a andare semper su gràscias meu non cundissionadu; custu liberu non fit istadu che paris, chena sa bera Arte issoro, cussa chi non connoschet istragados e imbrastieris.

E comente e semper, ti rendo mai cantas gràscias, ma non cantas nde meresses, a Tie puru, Legidore.

So acapiada in manera particolare a custu iscritu meu, ma podet èssere chi siat su chi naro pro donzi cosa chi iscrìo.

Giuanna Mulas

A sa Sardigna mea amada, ànima e coro

A Grabiele: fidameatotu pro semper

A totu cantos sos fizos nostros:

Martinu, Fàbiu, Noemi, Roberto, Gonzalo, Manuelle.

A Tie, Legidore

Non b'at liberu chi non siat istadu già iscritu

Finamentras cussos chi non sunt galu imprentados in su pabiru, vivent

Donzi liberu est e agguantat, e no est nadu chi lu fetat

in una de sas realidades a tiru de òmine.

Vivet aisetende cussu bijonalzu chi at a resessire a lu carculare,

a nd'aiscultare s'istòria pro nche la colare, posca, a su pabiru

pro chi finas su mundu, custu mundu nostru

nde potat connòschere, a sa bonora, s'esistèntzia.

Intradura

Deo, chi non so sardu, apo àpidu otera unu ite a fàghere bufu chin sos sardos. Nesciunu de a issos m'est mai abarradu corisamoradu. Tando chi, totu a s'imbesse, intro de a issos nch'apo pòtidu intzullire o tratamentu corale pro tota canta manna sa vida, o si nono est a èssere a frimma *mortale* chin a issos, non b'at isseberos de mesania! Gasi est sa Sardigna; logu de intiriolos mannos, logu chi a perunu podet dassare issentidu.

“E una tzerta die, tempus faghet meda, sa limba sua mi ch'est intrada in coro e innoghe si ch'istat, comente a una anzulia durche, chi no ochidat, ma chi faghet bisos...”

Cantu e cantu est pro custu chi mi poto permitire de faeddare de sa Sardigna *dae fora*, finamentras si deo no lu dia pòdere fàghere chena su coro: in beras creo chi non bi dia a èssere bonu a lu fàghere in peruna àtera manera. Custu espicare meu de sa Sardigna podet èssere bene agradèssidu o nono, podet permìtere de bìdere su chi nois ispagnolos namus su “politicamente unestradu”, o nono.

Sa Sardigna *mia* est.

E est in custa Sardigna mia chi apo bojadu a Giuanna Mulas.

Est capatze chi est cando si siat pelmesu de sos bonos sentidos chi un'òmine podet connòschere menzus sa realidade de sa terra chi diat disizare de atuare.

E puru, bellu e chi si cherfat cumprèndere, sa Sardigna podet isciapare-nche a un'atibimentu fungutu. Creo chi carchi cosa che pare sutzedat in s'universu literariu de Giuanna: non si cumprèndet mai in totu. Custu est unu de sos imperò chi ispricant proite su legidore non s'istracat mai de si nch'ammoddigare in s'universu literariu sou sardu, e bi la cherzo sighire chin custu agetivu: *sardu*.

Non creo chi Giuanna bi fit pòtida èssere comente e iscritora, chena sa Sardigna sua. Unu de sos pessonazos de “*Nemos deviat ischire, Neune deviat intèndere*”, alleghende de sa Sardigna, narat: “in cue sessaiat sa Sardigna, e duncas su mundu etotu”.

Ma ite est sa Sardigna? Carchi romantigu idealista narat chi est unu continente, inue si bi faeddat finas a chimbe limbazos divèscios (in mesu a custos su sardu est su pius importante). Custa est una bella ijone, ma est tropu sìmplitze.

E Giuanna, iscriende, bi riet subra. Custa Sardigna chi issa amminudat est unu “*tratempus*”, o comente diat nàrrere un'istudiosu de limba inglesa: *no time in all times*, est a nàrrere unu non tempus in cale si siat tempus, ossiat unu mai in su semper. Cale est, duncas, su cantigheddu de s'ispàtziu e de su tempus inue si nche podent collocare sas fainas de “*Nemos deviat ischire, Neune deviat intèndere*”? Chie pensat, a posca de àere lègidu custu apensu meu, chi sa Sardigna siat unu mundu serradu ebbia, si faddit de meda. Pro assurdu, sa Sardigna est unu de sos logos sos pius universales

chi deo conosca. E Giuanna Mulas est un'autora universale. Custas fèminas sardas e in s'ora universales sunt ammajaditas. Giuanna pertocat a una zenia avedada de sardas universales, in mesu a custas podimus fentomare che àteros assempros connotos, finamentra si in tempos divèscios, Gràscia Deledda e Elene Ledda.

Est pro custu chi sa literadura de raighinas sardas muntenet una vocassione universale.

Acaristia pero, sas cosas, in s'òbera sunt pius trobojadas meda de cantu potat pàrrere. "*Nemos deviat ischire, Neune deviat intèndere*" est unu romanzu iscritu in italianu ma pensadu in sardu. S'apentu limbìstigu est de giudu desempladu in custu contadu longu. Su de b'èssere, in s'iscritu, su limbazu propriu faeddadu in Sardigna, faghet mudare ritimu e filada ora cantu otona. Su legidore devet fàghere su mèdiu pro giambare dae su como a posca, otona-otona, sa bijone sua de su contadu, de sas paristòrias chi si bi rrellant. S'incapat, foralmale, custu cajonat chi tocat de tribagliare forte de cherveddera, ma est finamentra su chi faghet a manera chi sos legidores gatios non s'atrivant nen mancu a si lègere una prenda che a s'iscritu "*Nemos deviat ischire, Neune deviat intèndere*".

Totu cussos chi ant s'isetu de aciapare una cannaca de istòrias istrambas, iscurigosas e malas a cumprèndere ebbia subra de sa Sardigna, faghet falta manna.

Custu liberu est unu romanzu, tzertu, mas est finas una ghia a su caminu peri sa Sardigna. Ealla, de a beru una ghia chin iscrujones amprosas e dadivosas e chin s'acaru de personazos sardos berdaderos, a bias una ghia mística de s'isula, inue, intrende·nche in mesu a caminos o percursos turìsticos, su legidore podet atipizare sa bena chi at dadu muta a unu contu beru chi Giuanna est resessida a ammanizare, chinchinnende sas paraulas iscritas e cuncoldende·las bene, chin mastriànschia manna.

Si podet dare chi unu de sos giudos pius mannos de s'istile de Giuanna Mulas siat sa manera sua istraordinària de pìnghere sas cosas faeddènde·nde. Sunt de a beru un'istrina pro sos ojos, pro sas orijas, pro su nare e pro sa manos: ammustraduras ermosas a beru, pretzisas, primorosas.

Un'ingraenzu a sos sentidos, chena duda peruna, sunt. Che so conchizadu chi unu de sos puntos de bàlia de custu romanzu siat sa *manera de trattare* sas paristòrias.

Si diat pòdere faeddare de sas intristòrias chi mentovaiat cussu grande iscritore ispagnolu de su milli e noighentos, Miguel de Unamuno, cando naraiat chi non si podet cumprèndere s'istòria chena sas intristòrias. Creo chi custu pensamentu isprichet bene meda sa parte chi ant sos contos minudos chi s'intelanzant intro de su liberu, ca chena custos contos minculieddos non si diat mai pòdere atibire s'istòria de sa Sardigna. E puru sas contànschias fatas no est chi siant donzi una a contu sou; sunt cosidas a pare, presas s'una chin s'àtera, pro fàghere una cosa ebbia de s'ispatziu e de su tempus.

Ponzende torra a costazu a pare Sardigna e Ispagna (s'intendet galu, e comente, s'istòria colada paris, durada unos bàtoro seculos), creo de addevinare unu tzertu assemizu de sas fèminas de Federicu Garcìa Lorca chin sas fèminas de Giuanna Mulas.

Ma dade atentu, un'assemizu tantu pro nàrrere ebbia. Sa fèmina mannina, altiva, atrivida, signora de a issa etotu est siat sa fèmina de Lorca che-i sa fèmina misteriosa de “*Nemos deviat ischire, Neune deviat intèndere*”, e l'agatamus rapresentada siat in Annica Ispanu che in Abbacai. S'autora faghet a bìdere, in manera ladina, de chèrrere fundare su romanzu subra sa ijone sua de sa fèmina che motore de su mundu. Ma proat a nde torrare a bogare a pizu sa sotziedade matriarcale, chi at lassadu mai cantas trasas unu pagu totu ue in Sardigna.

“*Nemos deviat ischire, Neune deviat intèndere*” contat un'istòria chi naschet in mesu a mai cantas paristòrias. Est unu mitu, oburu, fortzis nono. A donzi manera est semper un'imbidu a naigare, medas bias, chin unu chèrrere coglionare (“*sense of humor*”) chi resessit a nde tostare su risu sintzeru dae sas laras de su legidore. Peri una Sardigna de amigos e de inimigos, sa Sardigna de su pane carasatu e de sos carculadores, sa Sardigna cuada e-i sa Sardigna de sos oros de mare chi sunt beras *bonas mazores*: cussa Sardigna chi non lassat a neune issentidu.

Bos aporro bonas uras de una galana legidura

Xavier Frías Conde

Xavier Frías Conde (Béjar, Salamanca, 1965) est dotzente universitariu de filològia, iscritore e bortadore. Parte manna de sa faina sua est iscrita in galitzianu, tando chi at publicadu finas in ispagnolu, inglesu, portughesu, sardu. Sas zenias chi manizat de pius sunt sa literadura pro sas criaduras e-i sa poesia. S'impiciat puru de promotzione literària per mesu de Internet.

Sa morte non gighet ojos

“[...] in cale si siat àtera Iscritura de totu cantos sos pòbulos s'òmine est... su chi creat s'universu. In sa sotziedade de sas istrias sa fèmina est su printzìpiu de fundamentu.”

Dae Charles Godfrey Leland subra sa Cosmogonia, in Aràdia, o s'Evanghèliu de sas cogas, 1899

Gentiles

“Segundu sos contados, isteint sos pius antigales moradores de sa Sardigna (*Antigus Antigos*), bucione de altària e bete fortza, fint pro su pius umbriles, in cale chi una Paristòria si narat chi gighiant un'uju ebbia. In paritzas grutas de su coro de s'ìsula, pro tzertos pastores, b'at galu sinnos de sa colada issoro. A issos devimus su fràigu de sos molimentos de pedra pro sos mortos. In caluna fola si contat chi retzeint dae Eosuprimusonende s'impreu de pastores de sa terra, pro l'aprontare pro sa presèntzia de s'òmine. Ómine chi, in antigòrios, apeit ite a fàghere chin custas freguras contadias, e chi dae a issas bi leit sa manu a pesare sas domos de pedra, sos Nuraghes.

Sos Gentiles si moviant a caddu a faschizolas de linna. Oe chi est oe s'impìciu de pàscheru su terrinu l'ant galu issos, ma ant coidadu mannu a non s'atobiare paris cun s'òmine, ca chin isse no ant, e non charent pius àere ite a fàghere perunu dae tempos e tempòrios. Sos mai cantos fogos e-i sas sicagnas dae annu in annu pius fitianas, diant èssere signales, chi nche bogant s'uju a su tzegu, chi manu manu issos si nche sunt illarghende semper de pius, cola chi ti colo su tempus, lassende a bonu issoro contivizos e pispinzos de terrinos e leadas. Duncas, nche diant èssere cuados, a bisu de unu bamalzu de Nuraxinieddu, in mesu a sos pagos litos chi bi sunt alu abarrados in Barbàgia.”

Dae testos editados: Vico, Àngius, Casalis, Lamàrmora, Lilliu

“[...] Una de sas menzus maneras pro iscobiare si una fit *coga*, a sos tempos de sa catza a sas *istrias*, fit de iscumbatare si, in sa carena sua, b'esseret istadu su chi si naraiat *marcu de su Demòniu*. Custa iscumproadura fit fata in manera sambenària a beru, infritzende donzi melmu de su corpus de sa male fadada chin un'aguzone, in chirca de agatare unu zassu in ue, s'iscura, no aperet intesu dòlima peruna. Su de aciapare custu sinnu fit sa trata, àntzias sa proa tzerta chi abastaiat, addolu mannu sou, a la cundennare pro *majarzadoria*.

Catziadores a pagamenta de *brùscias*, mastros in custa arte de imbitzados male a fàghere sas peus fioleras, retziant sa bonamanu donzi bia chi iscoberiant, a furia de manizos e de trassas, una *rejusta*, tando chi, chin sas peus trampas giompiant a nche li tostare a fortza, o mischina male assortada, s'atrogu. Áteras maneras (chi si pensaiat chi non podiant faltare) fint cussas de averiguare si in corpus de sa *ecisària* b'aperet àpidu titas in pius (ca si creiat chi sos *sùlviles* las aperent impitadas pro addescare sos de sa familia issoro) e in s'iscumprou de resessire o nono a istare a pizu de abba; s'ingurpada nche beniat aburrigonada in s'abba de unu riu o de una pischina (pro su pius presa a unu còdulu matzucu): si resessiat a non nch'afungare tando aiat gurpa, pro su de crètere chi su riu non cheriat *majalzas*; tando chi si nche falaiat a fundu (allupende·si luego) no aiat neghe peruna (a dolu mannu sou! Reconnota innotzente finas si tètera e finada!).

Dae: Wikipèdia

“A fora sas pùdidas dae sos berveghiles, incanteras disestradas e-i sas *Acabbadoras* pintas e lintas a ebbas de tiru, sunt fizas de s'atregentu cando manizant *s'ossu sanadore e-i sos giuales*. Faghiant meìghinas, alleviende penas e sanende males, de àminu nieddu ti puntzitant su cherveddu chena piedade peruna”.

Dae Bonaventura Licheri, Proebidos Passos, 1770

“(...) Tezis a èssere isprios dae isciaos!
E gai azis a èssere totu iscapos!
Pèro òmines e fèminas
tezis a èssere totu nudos, pro giunta.
Chi non det èssere mortu s'ùrtimu
De sos angustidores e mortu ...

**Dae Charles Godfrey Leland subra a sa Cosmogonia, in Aràdia, o
s'Evanghèliu de sas cogas, 1899**

Atunzu apozosu

Fit istadu un'atunzu apozosu, de cussos chi dae mai cantos annos non si nd'aiat bidu pius gai.

E-i sas chimas de sos àrvures, in sa manchina de sa garrera chi nche curriat a Genna de Bentu majestosu, s'illonghiaiant bratzos e manos a sa rigata piumu e prata, sas fozas fint dadaortas indeoradas entinu de arantzu, agiummai grogas, triziles triziles, arteriosas, amparu de gianas.

S'isperrumadorzu nche daiat claru a s'uju, a dresta de su viadore e de sos montijos copiolos, a fromma de petus de fèmina; si bi podiat giòmpere cabulende a pede, unu fatu de s'àteru ebbia, o a caddu a unu mulu. S'ambulaiat iscoa-iscoa peri su tirighinu istrintu e pedrischinosu chi pariat apicadu a mesa aera, gai, pro unu filigheddu de terra apenas, in pigada, e-i sa ojada nche curriat pius a cuddae pro non nch'èssere ingullidos dae su calancone, cue a in suta. Che ruiat, lassinènde nche deretu, limadu, ammasetadu dae s'atza de su tempus malu, reu, truncadu a isampadas istraviadas, dae nodos de roca de granitu contivizosa, atrivida, bestida de lanedda e de ervas lascas finamentra in s'istiu. Cue bi fit su nidu de s'àbila e in cue sos cristianos naraiant sos contados, in cussos seros de tzimineia inchesa tracheddadita e de mortos chi non mancaiat mai; bi fit s'"*acabbu*", sa bogada de cabu, sa fine. Carchi betzitu abbebbellecadu, in bidda, unu de cussos tzioddos nàschidu, pesadu e fatu mannu semper in su mantessi logu chena chi aperet pòtidu bìdere mai (e chena mancu nd'àere gana de lu bìdere) cussu mare de s'isula chi l'aiat fatu òmine; naraiat chi de a beru in cue sessaiat sa Sardigna, e duncas su mundu etotu. Cussu mundu chin un'istajone ebbia, fata de isgrighillos de puddu e de bèlidas de berveghe, de campana de cheja, de pane caente isfurradu luego cando andaiat bene. E-i sos mannos contaiant chi a cue, finas a pagos annos in antis, andaiant a si nche mòrrere sos Res, sos sàbios mannos, sos chi, giòmpidos a una tzerta edade o malàidos a puntu malu, chin anzulias chena mèdiu, e duncas de ifestu pro su restu de su *masone*; si nch'essiant issos etotu dae su fiotu, in pagas peràulas ispariant. Neune pidighinaiat, nemos bidiat ma totu cantos, a nàrrere veras, ischiant.

Su fizu de su Re, su redu, nche trazaiat su babu peri sa caminera, l'istrasinaiat pro oras e oras, gitende-si-lu subra de palas in s'andera sa pius longa. E-i su bedustu, in s'impestantu chi su fizu cabulaiat a bellu a bellu, impeigadu ma manninu; s'isperiaiat in tundu pro s'ùrtima bia e, podet èssere chi pianghiat pro su chi fit istadu, o mancarì nono. Est capatze chi istaiat chin dignidade chena pidighinare, mancarì sende isentu pro s'edade o pro su male, fieru de cussu fizu gai corriatu, sàmbene de su sàmbene sou, alenu sou chena tùnciu, chi como, in s'ùrtimu viàgiu, deviat agatare (àere) s'arduzu de nche l'acumpanzare finas a su cùcuru de sa sèmda e a s'ischervigadorzu e in cue *acabbare-che* totu, bogare-che de cabu totu.

Che a babu sou in antis e per in antis a mannu sou e a primu de onzi tempus connotu dae s'òmine; comente a in antis aiant fatu.

Lu bido arrejonende, a su betzitu, tando chi su fizu lu trijinat. Faeddat, est sugetu chi isballadu fetat zestros e murrunzet pro sos tempos colados e pro su chi deviat èssere, s'incapat o forsis nono, e bènnere. O prossimmai nono. Chistionat de su chi mai nde l'est ispitzigadu dae buca ma chi como agatat sa risposta. E donzi bena chi rebundat dae sa roca bia, a costazos de su caminu, antigòria e eternale cantu su re isjobbiadu; pro ambos duos est un'iscuta de pasu, de àteros pensamentos. Est a biere s'abba, a torrare a s'abba, e, paris paris, batijàre·si totos duos a su fadu issoro, lassàre·si andare a su gianu chena peleare, adduende como chi, a cussa edade, non pius sa matana e nen mancu su intiriolu ammuntenet sos melmos parados, ma su atinu.

Mi chi si nche giompet a ultimeras de sa pèntuma, a sa punta, a sa chima bichetada. In cue sa sèmida aiat fine. In cue su Babu Mannu, s'Àbila Alluta s'isperiaiat pro s'ùrtima bia su fizu. In cue resaiat a su Re de cras, si de carre, sàmbene e arduzu de a beru fit fatu, de nche lu lampare giosso, de nche lu traventare.

Agaba·mi·nche, istenega·mi·nche.

E-i s'Àbila, cand'isteit su bolu, forsis fit a tichirrios.

Ma so tzerta chi nono.

“[...] In tempos barigados diat pàrrere chi in *Perda de Froris* b'apent fatu isfòigos mannos; in sa bidde crèent chi, donzi borta chi calecunu s'atrvat a pònnere manu a sos siddados in cue tudados, su chelu s'iscurighet e chi un'abbogu ispramosu si nch'isvazinet subra sas binzas orgosas de s'Ozashtra. E non bastat, si crèet puru chi peri cussos calancones ispelzant, in sas intragnas de sa note, fèminas chin bestires arvos chi si lassant andare a dassas forasdòmine e chi, sa die in antis de Santu Giuanne, a mesanote tochende, si ponzant a tèndere sos bestires. Pro chircare de pònnere mèdiu a custas creèntzias eleghiosas, su babbai retore e-i su sindigu trabeint de tucare a cussu zassu e-i su 10 de trùulas nch'imbateint a efetu sa *montura* de càstigu issoro chin bona resessida.”*

***Generale Angelinu Usai, istòricu e istoriògrafu sardu.**

Cuddane giosso, in su Gennargentu nòdidu, inue isperiende a cantu imbatiat vista, s'apompiada mia sighiat a si tratènnere e si nch'allupaiat, si nch'arvuraiat in s'ispatziu chi ammisciaiat, cando, a manzanu chito, sa nèula infusta beniat dae s'abba a upores lenos; sos rios, sas nues, sas isprumas. E si sa note de istiu sas matracas ebbia intendias cantende e acumpanzende afranzaduras preubidas e estis e pensamentos e bucones e gurpas e ammentos e pregadorias; a de die unu puddu tzarrosu cogonaiat a donzi ora, fatende a prou chin su campanile de una de sas tres chejas de sa bidida. A cussu cabone, deo criaduredda, una borta nche li tostei totu sas pumas de sa coa; pintas de chentu entinos e lùghidas fint, pro m'allichidire sa berritedda e-i su mantu de sarau. Paris chin frade meu mintemus pòglias a cussu pegus male fadadu e, unu aggafiende-lu bene afissu a francas, s'àtera nche l'ispitzigaiat sas pumas una fatu de s'àtera, cussas sas pius ermosas. Su puddu, a s'isbrija, aciapadu-si chena *parabirgonzas* e bida sa mala parada, si nch'intuveddeit in dae in segus de una càscia de linnàmine e dae cue non bogheit pius bicu a fora finas a cando sos meres non nch'iscobieint inie su corzu sou, barigadas chi si nche fint paritzas dies chena pius perunu alchidu, ca mortu a istèniu e de atreghentu si nche fit. L'ischemus dae tia Cuntzeta Pilosu, sa pobidda de su puddu, chi fit bènnida a in domo nostra a fàghere sa chèscia a mama mia pro sa malefata.

Che los apo bidos fuende-si-nche dae s'alzola, cussos marjaneddos, nelzeit tia Pilosu. Pauledda, puddu chena pumas no est pius puddu! Sentenseit che a unu Salomone.

Ello tando custa arratza de *puzonatzu biculajolu* devet èssere istadu su frade de su *pegus cogorostadu* de su peìderu de Biddamanna Istrisàili. In sa piscadoria una batia betza cadrudda rundaiat dae foghile in foghile nende chi un'amiga sua, tia de sa bighina de domo de una sorrastra de su babbai retore de Biddamanna; aperet dadu a s'indonu unu puddu copiolu a su prìdile, apuntu.

Bos apo a nàrrere chi sas cosas andeint a custa manera: annos e annos a como, cando sas leadas de su Gennargentu deviant èssere partidas dae sos òmines pro sos òmines e-i sos fiados, sos de Biddamanna e-i sos de Dèssulu si ponzeint de bonu cunsertu pro chi a s'avrèschere de su sole de su in cras un'issèberu de zente de s'una bidida e de s'àtera si bojerent in unu zassu cuncordadu pro cuntratare sas allacanaduras e pro s'illitire cuntierras de trèmenes, perdeu! Fatu istat chi su peìderu biddamannesu, a comente narat tia Pupa, *gai bene abusercadu cantu beneitu dae su Signore* (e, a nàrrere veras, custu *beneitu dae su Signore* no isco a ite calidade de su babbai s'aferzat); pro nde fàghere pesare sa zente a puddiles impiteit unu cabone addinosu chi cantaiat otera, a de die cantu a de note. Costeit chi su *grodde intunigadu de nieddu*, imbitzadu male a fàghere cagliare a sa muda becos de donzi zenia, fascheit su bicu a su puddu puru e, a sas duas de note l'iscapeit pro chi, mischinu, aeret pòtidu, bene apat a s'ora, tichirriare a

cantu andat. Sicomente sa bestiedda gighiat in còdia una die intrea de irgrighilladas macas; a sas duas, a tocu de campana, luna o chena luna, no li parfeit mancu a beru, a cussu s'iscuru, chi l'aperent ispresu e agiummai non s'arruineit s'alguene notiende un'avrèschida de sole chi isse ebbia aiat bidu. S'òmine de cheja beneigheit totu su fiotu de biddamannesos chi azigheddu abengoados pro contu issoro lu fint già. E non pro s'ora ebbia: Giuannicu Deriu, chi su sero in antis, che a donzi sero, si nche fit allegritadu a binu in su tzilleri de compare Moritu, Tzitzu Flore chi aiat bizadu, agiummai tota canta manna sa note, sa muzere pispinida, a dòlimas pro un'iglioronzu chi posca non benzeit, Maurreddu Cicheddu, nadu *Trazacanes* chi si giogheit a cartas cunzados e tancas chin cussu continentale; cussu nou, su milanesu, chi non m'ammento pius ite est chi si giuilat, e Sebastianu Piras chi, addolu mannu sou, Deus non bi lu betet a pesu, nascheit chin tropu giogadores de mancu in s'iscuadra, corzu e cinu derdiciadu, e duncas, pro a isse, podiat èssere iscuru o die tantu semper biscioncu romaniat.

Dae Dèssulu, ue forsis sa zente fit de aficu pius bonu; sa cumpanzia parteit a sas bàtoro, a su tichirriu fitianu de su puddu, àntzias deghe minutos a primu e bai cussos isgianados chena Deus de Biddamanna, pensende de bi lis àere fata in trancamàglia, aiant bidu cantu fint malfusos sos desulesos. Pro cussu isteit chi nch'acudeint in antis sos biddamannesos chi apostivigheint, gràscias a su machine de unu *fiadu puzoninu*, mereos pius mannos de terrinu in su Gennargentu. Pretzisu isteit su logu de s'abuju, inue bi peseint un'iscultura de pedra ruja pro ammentu de totu cantos sos chi nche curreint a bìdere sa fregura de su puddu de su peideru de Biddamanna Istrisàili.

E innoghe bos lu naro e innoghe mi nde nego.

Mama mia Pauledda, dae s'ala sua, non poteit fàghere àteru che a nàrrere chi emmo a su chi isteit e si nch'ischiteit chin deghe puddas chi giambeint puddalzu pro su puddu nou de comare Pilosu.

S'arrastu de Ozastra nche daiat a nuscòs de terra trataddosa, si leaiat pius in buca che in troveddas de nàstules; infusta, durche e salamata paris, chin cussa abba pioia chi, fichete semper e comente si siat, crispa, rìtimica e acupadora che-i sa luna, aiat incomintzadu a falare dae duas chidas a como, subra de pinnas sentzìglias de domos e campaniles chi una bia a s'annu ebbia, a sas primas brotaduras de maju, s'abbioraiant, pro sa festa manna de su santu amparadore de sa bidda. Falaiat in puntas de sos montes e pariat chi non nde cheriat s'intesa de sessare.

E a sos fiados de ulu lis besseit su solde in mata, e-i sas bacas incomintzeint a anzare bijos fatiorros, chie chin tres ancas, chie, nat-chi, chin un'uju de pius in mesu a sa cherveddera.

Annu malu nos batit acabbadora noa, naraiant a s'iscuja sas tzieddas, bantzighende dae s'intzertadura a sos parabenes.

E istaiant a s'andalitorra, sas proprias bàtoro o chimbe comares, chi nesciune resesseit a nde bogare atzola de cantos annos podiant àere (perunu

s'atriveit mancu a proare a addevinare); dae sa domo de tia Annica Ispanu, in suddu de èssere *sa coga de sa bidida*, sa brùscia de su pobuladu, a li pedire *sa retzeta* de bonas uras pro cussa annada mala, a nch'iscanire sos duengos in antis chi bi l'aperent fata a pasare francas eorros in terra in chirca de nch'incalcheddare imbitzos malos a sos òmines de bidida.

Annica fit ossirussa, anchicurtza, tota incorrutada e niedduda che corvu, dae s'ùrtimu interru chi li tocheit, bindighi annos a tando, pro sa morte de su biadu de su maridu chi calecunu naraiat, fatu sa bidida, chi l'aperet atoscadu chin tzoroddos de ervas postas a buddire in s'abba de su brou de craba pro si nch'incunzare sas siendas, issa, chi mai si fit bida tribagliende fatu sos campiles o in mesu a berveghes e puru carchi sodditu in busciaca lu gighiat semper, e no li mancaiat puru pane e chibudda in domo e chereos nòos pro sa losa de su biadu de su maridu. Fit de pagas peràulas Annica, ma sos ojos los gighiat ispibillos, abistos e semper a su move-move, puntas de aguza. In sa bidida curriat boghe chi a de note nche daiat borta in musca o in batu marruda a segunda de su tempus, de sa luna o de sa filada de su bentu, colpende·nche·la in domo de sas partorzas alu pitzinnas pro si nche suzare su sàmbene de sas criaduras naschidorzas lassende·las agiummai mortas, a bias finadas. Sas mammas pius picioacas de sa bidida, aberumia, la timiant che-i sa frea a tia Annica; pro custu ebbia la barritaiant e, in domo sua, s'ozu ermanu, su mesturu chin casu, sos pabassinos non faltaiant mai in dies nòdidas.

In sa leada si contaiait (pius che pius in sas notes longas de giannarzu, cando fora tiraiat bentu airadu chin fiados e cristianos e-i su ràndine, a iscutas, bi l'ischichinaiait deaberu in sas sèmidas illutriadas de campagna) chi tia Annica aperet a teracas sas àminas de sos mortos chi aiant bochidu a calecunu e-i cussas de sos *mortos male*. Chi custos aparferent, a sa zente che a totu, partidos in duos lados acorrados a pare: a un'ala bi fit su bochijolu, a s'àtera su *mortu male*. E-i su punzu de s'unu chircaiat de istare, de continu, a su corpa corpa chin s'àteru, in chirca de isciapare·nche·li chena bi resèssere, ca sa balia fit che paris a unu costazu e a s'àteru. E-i sos ùrulos e-i sos torojos chi a s'iscuru sa zente leaiat pro apèddidas de cane, de veras, fint sas mamaridas de sas unas perras contra a sas àteras meidades. Nat·chi chi Antoneddu Mulas, recuende a bentre atata de culunzones e de binu dae domo de tia Dejanina, apat bidu una de cussas àminas partidas in tres cantos: sa bidida atueit luego chi fit s'àmina de Frantzisheddu Dore chi, essende biu, aiat mortu a sos Piras, frades de loba, ca nche l'aiant òbigadu unu mulu pro si lu còghere, ghisadu a casciola, in un'apicòniu pro unu batìjimu.

Sa zente, pro cussu, incomintzeit a nch'ispucire siat a Antoneddu Mulas che a tia Dejanina, timende chi sas àminas solovadas de Frantzisheddu, de sos Piras, frades copiolos, e de su mulu cundidu chin pumu de terra incomintzerent a persighire a issos puru.

Naraiant chi tia Annica lasseret sas àminas a bonu issoro, lìberas de

s'iszufiare pari pari cantu aerent chèrfidu, de si betare in cara sas malefatas issoro e de pàschere in sas cussorzas suas, e cando ebbia s'istracaiat de sos servissios issoro nche las lassaiat torrare paris chin sas àteras àminas, a cue, a inue deviant èssere. Nat-chi chi calecunu làs apat bidàs tzapitende-li s'ortaliscia e semenende-bei tirria e vendìta, pro chi s'òdiu tirriusu e-i sa venza s'immagnerent, s'illaizerent e s'ispraminerent che erva mala in mesu a sa zente de fide. Gasi isteit ispricadu s'intrali-bessi dae presone de su nebode de Don Pes, o s'iscravatzu nieddu de su s'indigu de Loceri, chi apeit unu fizu dae sa teraca chi muzere sua peseit in domo che fiza de àmina.

Calecunu àteru contaiat fatu su logu, in tzertos *tzilleris*, sas osteras, sos butighinos de sas biddas chi pius cualetas de pìberas pariant chi non bar e cantu e cantu lu fint deaberu; chi tia Annica regogliat ispinas de pische; batòrdighi sazoz de mannària divèscia e de pische divèsciu chi, a bisu de sa zente, isteint cue cue a nche la fàghere mòrrere issaèschida. Duncas, pro fortza de cosas, deviant èssere ispinas de Iscuadru (Pische Ànghelu), chi ardaiant sos cristianos dae su Marrangoi in terra. Eperoe batòrdighi sazoz non basteint e tia Annica resesseit a non s'allupare, bonu proe li siat a issa e a chie la cheriat morta isfiadada in antis chi benzeret su tempus sou.

E a sas pius afroddieras de sa bidda, cando andaiant a l'imbitare pro ischire sas malidades pius friskas; sa coga betza lis faghiat a bìdere su piatigliu (beneitu chin abba de riu posca de un'impoju de una bajana chin su mese, asseguraiat issa) inue bi fint, bene assentadas una fatu de s'àtera, totas batòrdighi sas ispinas de pische. E cando sas contularzas s'assuconaiant, sinnende-si chin rughes in cherveddales e in petus, posca de s'àere isperiadu sa carena de unu pische chi, chena duda, fit un'ànghelu traestidu; tia Annica friganzaiat, chin unu risigheddu befulanu, chi: *gai nche finit chie mi cheret male. S'aju in culu mi nche ponet.*

Màssimu sas mamas pius piseddas, chin criaduras finas a sos deghe annos, timiant a tia Annica, fèmina de uta mala, majias o non majias. Una bolta giumpada cussa edade nat-chi chi sas criaduras nche fint fora de perìgulu; su sàmbene fit diventadu già pius marfusu, afetianadu a sa fadiga e duncas sòrinu che-i sos ojos, chi incomintzaiant a si fàghere tropas preguntas e a si respòndere chin sas manos.

Cando in domo b'aiat criadura, impitaiant, a sa muda, cale si siat cautella pro la afianzare. De règula si nch'assentaiat una tribide covecada a dae in antis a sa gianna, si nch'arrambaiat un'iscobalzola furriada o si bi lassaiat una falche betza e tota isbicada a manera chi sa *coga*, a de note, s'esseret arressa pro nde contare sas dentes, ma sicomente ischiat sentare finas a sete ebbia (a su mancu de diai si rellataiat), deviat torrare a incomintzare a contare torra dae nou finas a cando non nch'esseret colada sa note intrea. De gasi torraiat a leare assimizu de fèmina chena chi aperet fatu male perunu.

Ma pro fàghere àntala chin pius poderiu bi fit s'invocu a Santu Sisinni. De custu santu sas mamas chejulanas s'arribaiant sa cona apitzigada a sa

gianna.

Una note su pastore Bainzu Dore, babu dae tres meses de Pepineddu; intendeit ischimuzos curiosos chi beniant dae s'aposeddu inue su tribiteddu fit drommende in su bratzolu. Nat·chi chi a prima cosa penseit luego a su Matzamurreddu... isse ebbia podiat èssere a cuss'ora. Si lu penseit sètzidu, cussu pupurru buglistu a berritedda ruja e-i su bestireddu biaitu pro s'iscufùndere chin s'iscuru, subra de mata de su piciocheddu sou, gasi, a inzulzu ebbia e pro si catzare s'anneu. Dae un'ala l'apeit a caru: si l'aiat tentu, su siddadu lumenadu de Matzamurreddu fit andadu a sa famiglia sua. Totu in unas... cussa vida de fàdigos, tribulias e peleas fatu sas mindas (como chin una buca in pius de isgeunare) fit sessada de colpu.

Totu custu li alceit a conca, in tempus de pagos segundos, a Bainzu Dore.

Isumbridu e assolocadu che àmina in pena, aggantzeit *su sulafogu* e, a passos lezeros che-i s'atu, nch'andeit a chirru a s'aposeddu isfrunidu, inue fit pasende su fiziteddu, bàrriu ebbia de freguras de santigheddos e de rughes apicadas a sos muros, chin unu codominu isancadu, a tres pes ebbia, chin s'orineri intro, chi appartenzeit a mannedda de muzere sua. Sa polteta de su codominu non b'aiat bessu a la tancare, ofiada comente fit, andada in tegadia pro su tempus. Pro cussu, tirriusu, su mobile istaiat abertu de continu che a risitu apeneddu iscanzadu e istracu, subra de unu batzinu de terracota lacadu de biancu e isbicadu, una rosighedda de plastica in colore de rosa e, a curtzu, una freguredda de Santu Frantziscu, non si comprendet bene si pro bardare su codominu, a mannedda o a s'orinale. Fatu istat chi s'òmine bideit chin atreghentu mannu una batu niedda subra su bantzigu, impiciada male a s'isperiare a Pepineddu ingalenadu pèrdidu in su sonnu e in sos bisos suos, ibiadu a isse! Dae s'iscanzadura de s'isperaglia de su balconitu nudu bi colaiat una lughighedda de luna ebbia, chi illugheriat a marruda e-i sa criadura. Bainzu non bi penseit duas bias a isvazinare e nch'ischichineit su ferru pesudu a subra de coddos de s'atu. S'animale, si peseit a miaulonzos e, chin unu brincu malecumbinadu, si nch'imbergheit in s'iscuru.

Siat chi fit istria, siat chi fit batu marruda, cussa ischina nde retzeit in mala manera.

S'incras a tia Annica, malànima, la bideint bessende·nche dae domo tota ancujada e arrambende·si a unu bachiddu, e calecunu neit puru de l'àere intesa a istròscias contra a su babu de sa criadura. Dae cando s'ispargheit sa boghe in sa bidida, totu sas mamas piseddas bi l'imbitzeint a si sinnare; finamentra cussas ràidas si sinnaiant in cherveddales e in sas bentres aupadas cando colaiat tia Annica. E-i su *cocu*, su *pinnadellu* potentadu contra a su *colpu de s'uju*, non mancheit pius dae sos aposentos de sas criaduras.

Comente si siat chi siat, a pregunta de sas comares betzas, chi chin issa fint crèschidas e pàschidas de sa propria caristia e duncas no la timiant de

seguru ca nde connoschiant finas su bentinu de s'ùnica paja de mudandas chi teniat; tia Annica aprontaiat a sa lestra unu imboligheddu minudu chi si nche lu remoniat chie bi l'aiat faeddadu, chi la podiat chitire o chin una pudda, o chin azigu de lardu, o chin unu tantu de casu de cussu bonu, o carchi pagu de binu o de ozu armanu. Fateit gai finamentra pro sa Marchesa Piga De Gortes, sa segnorica de sa bidde, muzere de Nangiolinu De Gortes, su Generale chi in s'ùrtima gherra s'aiat ondradu sas petorras de grados, rughes e benemerentzias dae totu su continente. Fit òmine ischìdu, de onore e de mai cantos mortos subra de sa cusciscia, ma totu cantos in lùmene de sa Pàtria e de Deus. Sa muzere, chi de sos istudionzos e de sos grados de su maridu andaiat fatu su logu infiorizende·si·nde comente chi esserent istados sos suos; abarraiat, in veras, una ijimple lìmpia, àmina bona de domo e de cheja pro caridade, ma machisonza forte. E bai una die chi custa Marchesa agateit a fizu sou Paulicu chin sa chiza che-i sa tela comente chi giteret *sos intempèrios* e apende averiguadu chi no aiat gana peruna de manigare, a pustis de s'èssere fata arregossiare dae una terachedda ajanedda tota bene imboligada chin un'isciallu nieddu pighidu; si nch'acultzieit a s'acua a in domo de tia Annica, gitende·si fatu, guasi a trazadura, unu Paulicu aturdidu.

Tia Annica, pascescile e malfusa, lis fateit unu risigheddu, iscanzende de laras apeneddu e pro una romadiedda ebbia (àteru che *malàera!*) leada pro maladia mortale dae sa mama; nche li tzacheit in busciaca, impromitendeli chi esseret sanadu prestu eretu, azigheddu de sèmene de fenuju mòlidu chin carchi lùtia de ozu ermanu de cussu bonu.

E cantu bos do pro bos torrare gràscias, tia Annica mia? La pregheit sa madama.

Nudda pro como, li neit sa coga. Ma mi debes su piaghère, ammenta-ti-lu.

E cando t'apo a giuilare pro mi lu fàghere, chena teracas o mutzos as a dovere bènnere a inue so deo; luego. Una cosa de importu mannu aberu. Impromiti-mi-lu oburu cussu redu, unu e solu, chi as at a torrare a istare male finas a cando no at a impeorare.

Sa “*donna*” s'isprammeit. *Istade segura e asseliada tia Annì, abarrade tzerta e assussegada chi l'apo a fàghere deo etotu.*

E bai si tancheit s'arrèjunu.

Sa *retzeta* de tia Annica cheriat cuada, a bardadura corriata. Si calecunu l'aeret bida, donzi maia fit istada in de badas.

Unu soddu minudu la umpiat, ervas e-i *sos bervos*; sas *iscongiuladas* contra a sas *postas de oju*, pro *prèndere* s'àbila a manera chi non bocheret sos anzones, pro nch'istenegare su solde de sos animales, o pro nch'istejare sa piaie de su tilipilche, pro nch'ispèrdere su babaudu e finas pro sanare su dolore de mata o sa carresegada. Sa *coga* aprontaiat sa boetedda, podiat puru apalpeddare su melmu chi doliat e semper e in cale si siat casu pregaiat. Mintiat a pare Sagru e Ímpiu, sinnende·si chin sa rughe issa, comente aiat apresu, a piciochedda, sa die de Pasca dae sa mama, chi in

antis l'aiat imparadu dae manna sua. E-i sa mama, che pare che a mannedda, naraiant a s'iscuja sas pregadorias, non beniat bene a las intèndere... su pidina-pidina sighidu e torradu de sas laras ebbia bidias, un'assetare de limba e-i s'aju abistu, ispibillu e matzoninu a donzuna s'illaba. E si faghiant su sinnu de sa rughe, impreaint unu lavamaneddu de ranos de salipa, resaiant e si sinnaiant bultzos, calcanzos, subra de chizos, coro e-i s'abba chi romaniat nche la pispisaiant a subra a sa fiza o a sa *fitiana* de turnu, fèmina etotu, pro si la biere posca. Nen mancu una lùtia nde lis deviat avassare.

*Selvana, selvana,
Oriji-cana, oriji-canina,
Limba repentina,
Limba de serpente,
Ojos-lughente,
Ojos-lughentada,*

*Ferri-ateniada,
Firmada a ferru,
Manu de guerra,
Manu de guasile,
Pro non timire,
Sa panzarigota,
A fizu meu
Mai non mi boca(s).*

*Su cane ardente
non nd'apas in mente,
tocare roba mia,
in custu monte violente
inie ti balles solu,
non nd'apas consolu,
de sa roba mia.*

Emmo. Aiat piopidu gai meda chi, a dae in segus de cussos ojos dui-
dui chi fint sas bentanas de cada domo de intreidda; aiant bogadu bicu subra
sas mesìglias e a longu bi dureint inchesas; sas isteàricas beneitas in cheja
sa die de *Santa Maria Candela* e-i sas fèminas retziteint sas tres Ave Marias
de s'usu contra a sas allagaduras, pius e piusu pro chi sesseret de betare
abba, pro chi no aperet dadu tropu ifadu a sas cussorzas chi nche fint bellu e
apischinadas; ca b'aiat pòtidu àere ateru unu assuabonzu, bidu chi sos rios
nche fint acanta-acanta a nch'èssere bogados; e tando emmo mih, chi

rosarios e letaniadas, noinadas, setenàrios e tridos diant a servire deaberu, oh, eja, pius a forte puru; gai che a sos piàntigos.

Santa Nastasia, resaiant sas betzitas, totu apijigheddadas in cara, a mìmula, ammurutuladas subra sas iscalinas de sa cheja de Santu Cristòvulu, oburu in sos setidolzos linnosos, a si sinnare conca e coro, e rosarios, e pecados. *Santa Nastasia nàschida in mesu de campos: Deus nos salvet de tronos e de lampos.*

O, galu,

Santa Barvara isposa

Santa Nigolosa

Santa Nastasia

Nàschida in donzi via

Nàschida in donzi campu

Deus nos salvet de tronu e de lampu.

Su mese in antis ebbia, cando una bona piopida non nde cheriat mancu s'intesa de gosare sos cultivos e de aporrìre ite contare a sas comares infadadas de rughefissos e de cumassos de pane e tziodda, istracas e unchinadas, bentres e ancas isfrommadas pro sas anzadas de avassu, a sos biddaresos a tribàgliu agabadu chin boes berveghes e mulos batidos a puntu malu de fàmìne; millu chi su betzitu, conca de ossu Babbai Piga, brinchiteit pagu pagu sulvilende contra a custu Deus *buglista chi nde li fit ponzende tropu de rujadis in su caminu sou in sos ùltimos tempos*, peràulas suas.

Sos cadanzos, paris chin s'abba beneita, su breviàriu e-i sa buserca sua arrunzonida, nch'aiat istrasinadu a subra, peri su montiju Mannu chin s'acumpanzamentu sou aurtidu de giaganeddos atambainados.

Fit tuchende a su zassu pius a in altu de sa bidda, *pro betare sa beneiscione dae cue subra a totu cantos bois, pòveros pecadores, comente faghet su Signore Deus nostru*, neit isse manninu pighende nche sa boghe de tres tonos, preighende a sas leadas totu in tundu. Bidu chi posca sa beneiscione dae artu non basteit; coleit una pultascione de pitzinnedos (màscitos a un'ala de sa filera e femineddas a s'àtera), chi gighiant una corona de cannas e de fiores de proninca; su *Maimone*, pro nche lu betare in unu poju o in unu càntaru isgruscende-si gasi s'ispìderu de s'abba.

Maumone, maumone

Cheret abba su laore

Cheret abba su sicadu

Maumone laudadu.

Carchi die a in segus s'andeit a fioteddu a su campusantu de Sa de

Chita, si leit una conca de mortu pro nche la lassare in mesu a Su Riarzu, unu rizolu tònchinu, selenu ca no ischiat chi curriat partende in duos bidde e terrinos. Sa calavera isteit lassada cue pro vintibàtoro oras. Apustis si nche torreit a su “*palas a terra*”.

Ma finas cussu no abasteit.

Duncas, una die pius soliana de sas àteras, bellecantu de pòdere pensare chi a calecunu l'aeret colpadu a conca, a puntu de nche *l'atambainare*, de li fàghere fàghere cosas, in pagas peràulas, chi non fint sìncheras in totu in sa vida de donzi die. Oru-oru fatu Su Riarzu aparfeint, unu mistèriu!, *sas animeddas* (franculeddas nieddas de ghiju) de sos piseddos mortos.

*E Dade-nnos abba Signore
in custa netzessidade
sos pòveros cossolade
e abbandonade su rigore
Dade-nnos abba Signore,*

reseint sos pitzinnos de sa bidde finas a cando non benzeint sas abbas pioias pro nche mundare funtziones e ipòtesis, ma non sos leudos.

Duos astores m'isperiaia semper bolende a mesa furriada e a alas ispartas; miradas illacanadas dae su cadragolu de Genna de Marrocu chi partiat dae sa minda de Murgia pro si nch'illonghiare finas a su pianu curtzu de Tuxiri. Inghiriolaiant e arrodiaiant, s'atapiaiant s'unu chin s'àteru isteijende·si·nche e torrende a fàghere a pare, acaddende·si sas alas un'iscutighedda ebbia, e posca michiri·nche·las galu subra, pius a in altu cussas de Icaru, in sa banda pius alta de su chelu, diosas *Mamùteras*, prontas a ammarranare òmine e bentu e temporadas e-i su sole. Dae cussu bolu imparei su meu, pretzisu che dae su monte chi semper cue pasaiat, bene assentadu, bene arraighinadu, presumidu pro aisse etotu e pro sa fortza sua.

E tue acurtzia·ti puru, mi naraiat, arrampia ebbia. Ca àteru non podes, chin megus. E totu cantu e chie si siat colet, suta de a mie. Acoghì, so semper.

E puru, so semper.

Aràdia

Madalena Brotzu si dimandaiat proite Aràdia esseret bessida donzi borta, naro donzi die, a cussa ora a de note.

De pretzisu a sas ùndighi e trintachimbe de sero; s'ora cando sos mortos dansaiant allegros che pìciri in sas chejas iscunsagradas. E bi cheriat coidadu pro no aiscultare su càntidu issoro, pro non respòndere a su prèsiu carosu de cussas àminas pistighinzosas chi faghiant de totu pro ti nche conchinare a ti nche betare, a briga mìscia, in mesu a su fùrria-fùrria de cussu ballu tundu. Ballaiant *a pes pesados dae terra*, naraiant sas betzitas de s'isula a fromma de sandàlia e si calecunu faghiat a pare, giunghende-si, a manu tenta, a issos, non nde fit pòtidu bessire pius dae sa roda de sa morte. Ca proite sa morte ti s'aiat isperiadu, sinzadu a pòddighe, ammentadu. E tue, finas si galu biu a pustis de sa dansa, l'aias sighida a bìdere in donzi bidru, in donzi ispiju, in cale si siat lughe resacada e torrada in segus o in cada pizu chi siet, finamentras a s'agabu de sas dies tuas. Finas chi non si nd'esseret bènnidu su machine.

A mesanote e chimbantachimbe Aràdia recuiat, a sa muda gai comente e cando nche fit bessida.

Madalena si preguntaiat a ue balla aperet de andare deaberu, ite aperet fatu e chin chie fit travighende. Custa cosa sua de s'èssere fatende de pius in pius fichete fit agiummai diventende una malattia demosa, pro comente conoschiat bene sa cumpanza de cursu de s'universidade, in logos de Firentze, e in cussu mese de Nadale, chi, finas essende su mese culiu de s'annu aiat pagu aberu, antzis, guasi nudda nuscaiat de ijerru, in beras.

Unu soligheddu tèbiu e ispibillu, difatis, dae s'incomintzu de Santu Aini aiat caentadu coberturas e coros de sos terramannesos, tasidu pro pagu tempus dae piopideddas pagu seguras e abbogos chi, Aràdia imbalusinaiat iscrètida, *in Sardigna nostra bi devet èssere pioende a bìrridu, det èssere totu a unu ludrau.*

Eperoe a Aràdia l'agradessiat s'abba.

Istaiat oras e oras cantende mìmulas suta a sa dòcia.

Madalena si nde fit abizada, e pro custu apeit pispinzu mannu. Deo non naro! oras intreas, finas cando s'abba dae caente nche colaiat a tebiedda in antis, duncas a fritonza e posca, sempremmai, a astrada. E una isfratzolada a tughe de abba cancarada, in su mese astraosu de Nadale, finas si intebiadu dae unu soligheddu allegritu ma, emmoeru! ranchizu, non podiat de tzertu èssere su màssimu de su discantzu.

Unu manzanu nde bideit s'iscampiada de diai, comente s'idet puzone mùrina allijinidu e allimbridu - Aràdia nde ghiraiat dae Sardigna chin làmpinas de casu berveghinu e donzi bene de Deu, chi ti l'impreigo, e puru aiat sa gana romasa de unu puzoneddu naschidolzu -, acerada a

s'ispassizeddu chi, a cuzolu, nch'isperiait a carrera de "Litu Nidu" e a sa caminera arvurada de sos Lizos. Chena perunu pinzos subra, istrizile e mannariona, s'incapat chi fit longhereddonna de avassu, cosa mentòsiga pro èssere deaberu sarda; sos pilos longos, chi nche li falaiant subra de sos alabares chi nd'ispuntaiant dae palas, lassados cussare ammilindrados dae su bentu, dae s'abba pioia latrangosa, ritimada. S'isperiaiat, Aràdia, unu puntu non giaru de sa realtade sua, poniat ojos subra a Dutor Chessa chi, che a donzi manzanile a sas chimbe giustas-giustas - e nde ruat su mundu si nch'iscumpassaiat de unu minutu ebbia sas chimbe! - nche gighiat su pastore maremmanu sou, palita e iscobuleddu fatu, a beneighere bigas e sidas.

Podet èssere chi si puntaiat a Angheleddu, su panateri, chi a cussa ora la bogaiat de cabu un'iscutiggheda, unos deghe minutos, dae pius a mancu, pro su tertzu gafè de sa zorrònada, pro la nàrrere bene tota, berumia, su gafè e-i su "cruassan" caente, bidu chi Angheleddu fit de rèbula romana. Su camieddu de sos vadianos giurados chi colaiat e torraiat a passare e posca s'arreat pro si nche leare su dinari dae sa banca (Bancu de sos Paschinzos de Siena), sos mitras ispianados a defèndere su pisi-pisi de sos pòveros dae sos pòveros, sos ilgribbis a sirenas atzesas o tia Melisciana Marteddu, cojuada Puligheddu, sa muzere de cussu zùighe chi nche fit intro pro cosas de màfia, chi fit recuende, (sos tachitos tipiditapada) dae sas iscurrizadas suas notarzas, a bunneddeddas iscoeddadas a rughe de coscias, taconeddos e piluca ruja penduli-penduli e laritinta chin su russete totu isbauladu.

O s'incapat chi Aràdia, a la chèrrere segare in curtzu, fit afierende-si, abelada, sa lòriga de s'aera e-i su chelu pius a cuddae. Cussu chelu de Sardigna gasi a tesu, oddeu, forsis finas tropu. Tzertu. Deviat èssere gai.

Ma proite mai a si l'assebestare a sa nuda in ijerru russu e chin s'abba falende a cadinos?

L'aiat giuilada cussu manzanu. Madalena si l'ammentaiat comente chi esseret istadu deris.

Ari?

... Aràdia? Torreit a giamare, trinnighende-si de su fritu.

Beni a intro, ti podent bìdere, ses... ses nuda.

E Aràdia, che abbaucada, si borteit a si la castiare.

E a Madalena nde li benzeit sa tremaredda pro s'assuconzu, a deminos chi si li cancareint, in unu friu, corpus, truncu e trempas, chi si l'altuddeint totu sos pilos chi gighiat in su carenazu. Isteit un'iscutiggheda, totu sutzedeit in unu sùlidu ebbia, pèro.

Sos ojos de s'Átera, Sa Lubrea chi nd'abumbaiat a Aràdia, si l'aiant isperiada chin tìrria e dolu, dolore de ispèntumu, nieddos pìghidos, fungutos e bòidos, bacos.

Ma Aràdia torreit dereta sa picioa de in antis; si mujeit azigheddu a s'ala de Madalena, a s'altària sua de sarda deaberu, sas manos subra sos

benujos iscarridos. Madalena la bideit nida, francu che-i cussos inghirios tropu rujos (cantu tempus est chi non drommit) a li coronare sos ojos.

Aràdia fateit chi emmo chin sa conca afindende unu zufu de pilos in mesu de pòddighes e apompiende-si a s'amiga semper in zeretu a ojos.

(B'at carchi cosa de feu in issa, carchi cosa de... imbagliadu.

Intro luego, neit, fia a dolore de conca, cheria leare apeneddu de aera bona. Totu innoghe. Non ti debes iscrèere, biscionchedda.

E... m... mo, neit, agiummai chena boghe, s'àtera. Pensende chi si podiat dare chi cussos ojos, cussu inferru, deviant èssere romasiza de mastru Igliau, de su sonnu chi nche la fit inghiriotende, bida s'ora.

A nàrrere su beru, gai fit andada cussa manzanada.

Dae sa bia Madalena fateit a mancu de pedire a s'amiga a inue esseret andende e proite a cussa ora, chin chie fit travighende. Ite est su chi ischiat de Aràdia, in ultimera? Chi beniat dae Sardigna che a-issa, ma dae cale logu pretzisu no l'aiat pòtidu nàrrere. Mancu s'umbra de una famiglia sua. Peruna telefonada in duos annos de cursu, nesciuna litera, nen mancu un'imbisita o, a su nessi, una cansciada cantepennò pro sas festas cumandadas. De asseguronzos de fidanzamentu mancu a nd'arregonare. Nèula a segare a fitas in finis. Madalena aiat imparadu a leare s'amiga gai comente fit, e forsis comente andat bene chi siat: chena tempos colados pro bi orizare subra, vida ebbia de mandare a dae in antis paris pro como, e, b'est s'aficu finas pro unu cras, si Deus cheret.

La atzetaiat chin sos mudìmines suos de mare e de monte, chena agabu, su de s'ischire muntènnere intro tzertas cosas, sos consizos suos dados si pedidos-lis ebbia, mai una mata de risu a ispropositu o forzada, s'apostu semper postu bene, oe pulo deo e andat bene, cras coghino deo e andat bene; non t'increscas: perunu infadu.

Nono, peruna dimanda a Aràdia.

Un'oriolu feu deaberu ammonestaiat a Madalena, chi *non deviat*; chi b'aiat una làcana chi non nche cheriat giumpada.

E bai lassaiat cùrrere sas dies, e-i sas notes, comente deviant andare, chena forzadura peruna, chentza si preguntare nudda a disora, finamentra si, a mala gana, a Aràdia fit incomintzende a la timire.

(B'at carchi cosa de feu in cussa, carchi cosa de ... disfaltadu).

No lu podiat giuilare atreghentu, custu nono, ma lu rasciaiat deaberu dae a curtzu. Non bi colaiat pius mancu afaca a sa coghina posca de sa ùndighi de note, pro assempru. Dae sa note chi li costeit de s'arrampellare in su giannile de s'apostu chin unu piatu in manu e-i s'istratzu de frobire fiorizadu betadu subra de coddos, cussu batidu dae Singapore; istraca e morta fit posca de àere fatu sas oras minudas chin s'àlgebra e posca de àere bidu (o menzus, *intesu*) a Aràdia recuende e betende-si-nche a bolu subra sa romasiza frita de sa chena lanza de Madalena, a giorridas de animale, atenta a su mànigu ebbia, comente chi Madalena e totu su mundu in tundu non

s'esserent agatados; beh, dae cussa bia, pro a issa, sa coghina, a pustis de sas ùndighi de note, fit comente chi non b'esseret istada.

Una paja de boltas li sutzedeit de àere un'apreta gai manna de mejare chi drommeit o a càncaros a mata o non drommeit in nudda tota manna sa note. Ma s'agguantu isteit istòicu. E bai, a puddiles già pro sa de duas bias in sas ùrtimas chimbe dies Madalena si deveit tramunare, e li costeit de si samunare chena fàghere ischimu, pannimenta intèria, letolos e mantuas.

Otora, a de note, li pigaiat unu fàmine soldìgu - aiat già padidu de sa *gana de tziu Andriolu* in pitzinnia – cosa de non pòdere ispricare bellecantu est gai, aberiat su calàsciu e-i sas sigaretas fint cue apitu.

Fit arrivida a si nde pipare duos pachetes in antis de si nch'aghilimare.

E oe no est chi fit pius segura meda chi s'acaru de Aràdia in s'apartamentu l'aperet fatu bene-bene. Che l'iscumproaiat in nèrvios, li daiat aporu (a su mancu azigheddu), li faghiat de catzasonnu, fàmine, amicronzu e gana chi non b'aiat atatonzu perunu.

In sos istudios puru incomintzeint a nd'aere in segus dannizos, pro comente gighiat malecontzos sos nèrvios e Frantziscu, su picioe sou dae una vida como agiummai (aiant dèvidu afidare a làurea leada, naraiat dae sete annos a como; isse aiat tribagliadu in sa sienda de su tunnu in botigheddu de su babu, est ladinu chi, in tempos benidores, aperet fatu su cuntàbile, issa sa segretària; fit istada sa segretària de Babbu Tunnu e a Tziscu, unu cras, l'aiat dadu mai cantos – a su nessi tres o bàtoro - tunnigheddos in iscàtula e prontos a eretare sos benes de famiglia) l'aciapaiat... *comente nàrrere? Divèscia. Eja, ses fùrria a...Mada... as carchi cosa... non nd'isco... finas sa crina tua est mudende... ses gai... lanza fàdiga... non t'idia gai dae cando t'istrumesti, emmo. Oh, nono, como non tunces! Fortzadu ti beniat, prenda de oro... sos istùdios. Creo chi tue devas dare esàminos... nd'apo arregonadu chin mama mia... amus pensadu chi tue sias azigheddu grusada, già l'ischis, sos istùdios... ite nde pensas?*

Sos istùdios.

A aMada nche li fit fuidu un'iscacàgliu, ma cussa chi fit dèvida pàrrere una mata de risu nche li besseit chin drinnida arrughida, istrana, unu *grauuuuuahhh ah!* chi a lu torrare a fàghere a bella posta non fit bènnidu bene, chena cabu, nen capia, e nen mancu coa.

Duncas Madalena non bi la faghiat pius. Aiat detzisu chi cussa note, anderet comente anderet, aiat dèvidu iscobèrrere sa veridade subra de Aràdia, si veridade b'aiat.

E si non bi fit, menzus de diai; totu aiat sighidu a cùrrere che in antis, o guasi.

Aiseteit chi aperent tocadu sas ùndighi e mesa de note de cussu chenàbura de su mese de Nadale, in antis de *nch'istupare* a fora dae sos cuguzos, gai comente si nche fit corcada, dae pius a mancu a sas noe e mesa de sero, a pustis de àere dadu sa bonanote a Aràdia e... *iscùjami... so isballada che poleddu de mola. Oe non bi la fato aberu a bìdere sa*

congruida de su filmi. A cras manzanu.

Nd'esseit dae suta sas fàunas, est giaru, già bene chinta e parada. Sas botitas de ginnàstica ebbia si minteit, cussas leadas dae sos cinesos in Piata de Cheja Mazore, in unu mudimine de *losa*, muntzende finas s'alenu pro chi neune si nde segheret.

Solu cando intendeit sa gianna de sa intrada a s'apartamenteddu "*Only for students*" (pro istudentes ebbia), comente bi naraiat galu in s'imbassada istrambòtica iscrita in unu cartonneddu russatzu, fatu a sa bona e ùrpinu chi calecunu si fit apentadu a nch'apitzigare a su campanneddu de su citofono de su palatu; isteit chi bogheit bicu dae s'aposentu. Iseteit finamentra a intèndere su tzocu de sa polteta de s'ascensore, e nche besseit a fora a sa lestra.

Boleit muizende fatu sas iscalas ma a tzintzilipintu, chena fàghere ischimu perunu.

Michiri-nche-la in s'istradone, ponzende fatu, muntzende-si-nche a largu, acubiletende-si fatu sos muros e-i sas màchinas arressas, a sa fregura liura e triziledda de Aràdia, mi-nche-la cuende-si-nche a dae in segus de unu lampione, impelcende-si-nche in una gianna, intrende-si-nche a s'àidu, allughidu che a de die, de unu "night club", intuveddende-si-nche in sa intrada de s'ipermercadu chi si bojaiat fate de caminu posca de unu lamone allutu de fogu dae una chedda de trusas nieddas. E bi la sigheit oretende-la, sejende-la e selvende-la

Cabuleint oras e oras, a deminos chi Madalena, guasi meledada, penseit pius de una bia de lassare totu a bonu sou, de si nche ghirare a in domo sua a sa segura, a s'apozu de su letu sou, a su CD de Louis Armstrong. Acò chi sos lampiones incomintzeint a s'illascare, s'istradone diventeit in antis impedradu e ghiaja, posca, innoghe e in cue, catramu de foraidda, finas chi, a codianu, si fateit tirughinu de campagna.

Apèddidas de canes, abòghinos de istria. Iscuru mamudu, nieddore de avassu e titia.

Curriat su Riu Nieddu, cue a curtzu. Falaiat su flùmene, chi in cussa iscambada de s'annu non si podiat nàrrere su massimu de sa seguresa, bidas sa ùltimas abbas e dados sos isgàrrigos de sas indrùstias chi bi fint a fijos totu alloristradas pius a in subra.

Madalena bideit a Aràdia chi bi la sighiat a andare a punta a in antis, segura, in s'iscuru mortu in mesu a costialvos altos, ammelindrende sos truntzos, acultziende-nche sa cara guasi a bi faeddare e forsis, podet èssere chi carchi cosa friganzaiat deaberu.

(A chie o a ite e chie o ite li respondiati?)

(B'at carchi cosa de feu in issa, carchi cosa de... imbagliadu)

Oh a s'archivusada! dae cussa distàntzia podiat annotare pagu e nudda, tropu tretu b'aiat; tocaiati de si nch'acurtziare de pius, a su cua cua, chena ischimu perunu e chena chi sa cumpanza si nd'esseret abista.

Aràdia nche giompeit a s'oru de su riu Nieddu.

E Madalena la bideit. Ismambarrieit sos ojos, bideit.

E intendeit.

B'aiat àteras fèminas oru-oru su riu

(fèminas?)

Dae emmo a nono ses o sete nd'aiat pòtidu sentare.

Nudas e nidas, allinzadas una fatu de s'àtera, fàdigas e assurviladas, sos pilos longos de fillos de restuju subra de ossos de palas e-i sas mamiddas allizadas, chena vida e nen mancu late. Urulaiant, sas majarzas, tichirriaiant a sa luna e a sas nèulas unu maudinu chi deviat èssere càntara o, forsis, càntigu e chi, in su maretare de sas abbas si perdiat, e in mesu de sas abbueras nde torraiat a ispuntare e iscanessiat.

E taeddaiant sos saos chin ossos de mortu, los pistaiant e los mazaiant galu, a rìtimu de mamaridas, non s'istracaiant mai, ispìdinas, bòidas de àmina.

Aràdia si bogheit totu sos bestires, e nche las sigheit in s'oru de riu e a issas si giobeit. Su cantizu diventeit forte, pius forte puru s'uruladu de bistràsciu a sos boiratzos e a sa luna.

Pro unu patrefìliu, unu giazu, sa làntara s'asselieit. Si nche morzeit. Totu cussos ojos, chi pariant una chedda de fossos nieddos, totu in una, si punteint a banda a Madalena. Sos fumos de s'àrtana s'illonghient che a ammanteddare, comente e mapula, donzi umbra. Iscuru de non pòdere fàghere mancu ficas!

Cando ebbia sa luna resesseit a s'ispozare de sas neulas, sa picioa s'abizeit chi sas fèminas si nche fint imbertas.

A cale si siat ala abbaideret, issos, sos sùlviles, non bi fint pius.

Unu rieddu de suore astradu li coleit cantu fit longa s'ischina; posca unu toraju, un'àteru, un'àteru puru, in s'iscurigore. Madalena intendeit chi sos tocheddos de su coro sou si fint fatende, in manera istrana, de pius in pius, lenos, dae un'iscuta a su posca tropu istentosos e tranchillos nointames s'ispreu.

Madalena

Madalenaaaaaaaaaaaaaaaaa

Beniiiiiiiiii

Mada...Le...Naaaaaaaaaaaaa!!!!

Madalena, mùdriga s'ispozeit.

Si bogheit sas iscarpas chena chi intenderet fritu.

No apeit assustu perunu.

Si punteit un'àrvure de nughe.

Madalenaaaaaaaaaaaaaaaaa

Si nd'ammelindreit su trunzu.

Ch'isfrigatzeit sos giabigos e-i sa udda subra a fozas, nodos, ispuntones e bruncones.

Madalenaaaaaaaaaaaaaaaaa!!!!!!!

Beteit ojos a sas abbas e bideit, a s'iscuru e-i sas neulas las bideit, galu.

Aràdia a bratzos abertos, aisetende-la.

Madalenaaa.

Sas ùngias che ancarones e-i sos ojos de putu e de inferru.

E Madalena nche sigheit sas *Panas* in su trainu.

Si finas a tando li tzirigheit un'isasciada de duda de non connòschere aberu a Aràdia, como, pro s'amiga proaiat una timoria rispetosa. Furriende-li sas palas, sas manos abbambagadas finamentra a bultzos in s'abba astrada de su riu, Madalena nd'intendiat sa presèntzia presumida, reina.

Eko, Eko Azarak.

Aràdia si li pareit a dae in antis, barricosida, a modde chin s'abba a rughe de carcanzos. Cabuleit pianu-pianeddu, a s'acocia-acocia, bantzighende luscosa, finas a si nch'arrèere in dae in antis a su nare de s'amiga chi tancheit pro unu giazu, unu mamenteddu ebbia, sos ojos, imbregada dae cussu nuscù nou, chin alores e timos de mele e de litos, arrancos de pèrrias pulpudas e nidas e abbentadas e nuscheras de su buseddu de Aràdia. Sa Dea si borteit e, chin dilighia nche fateit conchinare, chin una tostadedda de manu, su atile de sa cumpanza, pro chi custa si li poteret basare sas nàdigas (su *basu birgonzosu* connotu dae temporios che-i *s'osculum infame*). Madalena, sos ojos serrados, bidiat su Tunnu Fizu chi si nche la fit gitende fatu a s'altare in una manzanada de beranu caldu, in mesu a sos taculamanos diciosos de sos chi fint cue, sas fumentas de fisighitas.

Eko, Eko, Zamilak

E totu cantos tzocaiant sas manos e isse li naraiat a s'iscuja, solinghende-li, chin una rasciada de laras, s'orija *Narami chi emmo!*

Ponzeit mente a Aràdia, mùtziga, pèrdida. E peristantu chi sa càntida de sas cumpanzas si pesaiat in s'aera, cràstulu, discantadu, nde besseit a fora dae manos de sa *rejusta* unu rughefissu de linna matzuca, pichirinadu a sa russa dae manos pagu pratigas. Lu covecheit cara a in antis a Madalena e, in pius, la fortzeit a lu tzirigare chin sas laras: *revuda*, pispisieit.

Eko, Eko, Cernunnos.

S'àtera iscutuleit sa conca comente e atinnende a nàrrere chi nono. *Revuda, revuda, revuda* asseguendeint, in cuncordu, sas àteras; **REVUDA!** Aboigheint. *Faghe-lu... as gana de lu fàghere... faghe-lu SIAT COMENTE SI SIAT!* Li ordineit, guasi minetèndela, chin una ispètzia de preta antigòria, Aràdia, chin aera de atragheintu apeneddu miminadu dae cussu logu isvàidu, inchizadu, faltzu. S'iscurigore pariat a su bantzigà-bantzigà e Madalena, a sabore de limone in mesu de dentes, revudeit. Aràdia beteit un'alènidu fruscu, altu, arrughidu, de gosozu. Iscarangheit ofiada e sighende-bi-la a si la rière pro befe, a s'àtera nche l'ifercheit sas manos in pilos, allorighitende-si-los in mesu de sos pòddighes longos, carignende-bi-los, *fiza bona, more meu*, neit.

T'APO AISETADA! Si peseit a corrichinos in triunfu.

Eko, Eko, Aràdia.

E nch'apitzigheit sas laras caentes suas a cussas de s'amiga; si la baseit

mintende-nche-li sa limba in sa buca modde e tremuli-tremuli. Si l'aseit dulce-dulche e cando Madalena nche rueit a mentes in segus chena pius sentidos, in mesu a sa rena e a s'abba astrada, Aràdia non s'aponzeit a sa ruta. Sas cumpanzas, mudas che coighina como, inghirieint su corpus de sa bajana e, nudas a lughe de luna, incomintzeint a li furriare in tundu; donzi una nche li pasaiat sa manu in calecue, chie subra de unu costazu, chie subra de una tita, chie subra sa udda e Aràdia, como ficada subra su còdulu pius mannu, fit abbaidende·si·la cussa funtzione.

Eko, Eko Azarak

Eko, Eko, Zamilak

Eko, Eko, Cernunnos

Eko, Eko Aràdia

EKO EKO ARÀDIA! Iscapeit a nàrrere sa Reina in triunfu, pesende a chelu su pòddighe ammustradore. Su truntzu de s'àrvure de nughe si solovreit dae intro, *igliorende·si*, anzeit urulende unu fiotu de una vintina de lupos mannos e bene apoderados, de pilurza niedda e in colore de s'oro.

Donzi lupu si nch'acultzieit masedu a una de sas *Panas*, sa gioba alfa si parteit a costazu de Aràdia.

Unu de sos *sùlviles* si nch'istejeit dae su tazzu, iscumparfeit pro carchi iscuta a dae in segus de majas e truntzos. Torreit a si fàghere a bìdere gitende in bratzu un'anzone, sas bèlidas dudosas che-i su piàntigu de una criadura. Sa *Pana* nche ponzeit su bètaru subra de una roca e, tentu unu fuste de fèrula longu e russy, aprontadu già dae in antis; bi nche l'isvazineit a conca piena. A s'animaleddu, mischinu, si li tzocheit su concalitu, peddedda, sàmbene e cherveddos nch'istrinchiddeint in s'elva e incomintzeint a rebundare in unu tunciu bàsciu, sa limba nde rueit a fora dae mutzighiles.

In cussu mamentu Madalena aberzeit ojos intendende su caldu de sas linta de su lupu subra su corpus sou, suta de sa lughe de luna. Posca, alu e già fit ora, iscuru mortu.

Nat-chi chi in cussos zassos b'istet sa musca maghedda, a puntorzu tusconosu meda e-i sas alas ùnfias; in mai cantos sunt sos chi narant chi sa mùida si nch'intendat a chilòmetres a tesu e chie l'at aiscultadu diat pàrrere chi non si siat pius bidu in logu perunu e nen mancu intesu; m'ant nadu chi biddas intreas sunt isparfidas parende sas orijas a sa rùzida sua e chi cussa note, su de l'intèndere ebbia, fateit ispalèschere sos ammentos de Madalena.

In sas dies chi si nd'enzeint posca no est chi s'ammentaiat cosa meda de cussa note.

Benzeit a ischire in s'ispidale chi nche l'agateint oru-oru de su Riu Nieddu a manzanile, duos innamoradeddos chi si nche fit recuende a in domo issoro, mesu imbreagos, posca de nch'àere coladu una note intrea in

rebotu burdellosa, fatende biuldu a cantu andat pro festare sa giòmpida de sos annos de un'amigu; unu tzertu Tzutzi, unu tostu aberu, a comente lu lumenaiant totu, “*very fashion*”, chin sa villa de babu e mama (avocados de su logu) chi s'aceraiat subra de sa tzitade a una banda, subra de su riu a s'àtera. E a sas preguntas de dutores e politzotos, Madalena no ischeit respòndere àteru che no unu *mi dispiaghet... ma non mi benit a conca nudda*.

Su fizu de su Tunnu Mannu Babu trateit a longu pro chi sa nova licanza non nch'aperet dadu borta in sos telegiornales o in sa prima pàzina de sos cotidianos de s'incras. Manizeit a longu finamentras chin dutor Sanna, ginecòlogu de sa Clínica Santa Rita a inue aiat insìtidu a nche tramunare s'innamorada ca, *in un'ispidale ordinàriu, metzanu, non bi fit pòtida istare*, pro chircare de nd'ènnere a cabu si issa esseret istada forzada o mancu, cussa note. *Ma podet èssere aberu, su duto', chi no apat pius ammentu perunu? Segundu a bois fàula b'at? Già l'ischimus comente sunt sas fèminas... a innejare camàndulas non bi lis pitzigat neune!*

Andeit a agatare sa giuna impignativa pro oto dies fatu de pari, oto che-i s'oto de martu, che-i sa die nòdida de sas fèminas. Oto, donzi die chin unu màtule de fiores divèscios.

Finas a cando, in su repartu e in sa vida de Madalena, cussu Fizu Mannu non si torreit a bìdere pius.

Isteit propriu a unu mese coladu dae s'àpida de Madalena giosso, in su riu, chi sa picioa cumprendeit, menzus *intendeit*, de èssere ràida. Non resessiat a s'ispiegare per mesu de chie e, pius de totu, *comente esseret pòtidu sutzèdere* (chin su piseddu, semper, cautella màssima. Isse etotu lu cheriat. In pius su ginecòlogu no aiat averiguadu peruna trata de atrotzu carrale, alloratzinadura, agrangugliu o violera cale si siat in sas oras in antis s'imbènnida de Madalena), ma fit capitadu, e comente puru!

Una bete debilesa, duncas, la columeit a puntos de la fàghere istare in su letu pro sete meses intreos, e a nudda fint servidas sas curas torradoras e afortidoras comente est asseda.

Si non fit istadu pro Aràdia, de continu a curtzu a issa, contivizende-la chin su chèrrere bene sou selestu chi un'amiga deaberu ebbia podet dare; Madalena istaiat nende a sa dutoressa Tzatzu chi issa a sa sola, deaberu, non bi l'aiat fata a tirare a dae in antis... *nen mancu sa bastantia de mi nde pesare dae letu pro andare a su còdomu apo, sa dutorè... ma bos paret cosa normale a s'edade mia?*

Sa dutoressa moviat de palas, chena s'ispendentare e in chirca de no assustare de pius puru sa malàida ispaborzile.

Podet sutzèdere, naraiat.

E cando Aràdia detzideit chi pro Madalena si nde fit bènnidu su tempus de recuire a terra sua, sa Sardigna, *custa terra nostra gasi meravizosa chi ti giuilat, no l'intendes? Como chi si faghet pius dulce, chin in beranu... E una die apo a ponnere fatu deo puru, as a bìdere... as a*

istare menzus, prenda de oro, in mesu a sa zente nostra, t'ant a atèndere che a una fiza.

Beh, dae sa die, comente e pro meràculu, Madalena incomintzeit a istare menzus, pius in fortzas e de mùtria bona meda, tota infilistrada, parada pro sa tucada; pro nche torrare a raighinas suas.

No ischiat aberu proite lu deviat fàghere, issa, fiza de neune, pesada dae monzas e assistentes sotziales. Issa chi dae s'isula sua si nche fit agiummai fuida pro imbojare sa vida *deaberu* e unu mundu fora de su mundu minudu sou, chi la giamaiat ota.

Madalena ischiat *chi deviat* e boh.

E si nd'impeeit dae letu, cussu manzanu, tando chi fora apòstrosfos alvos e nieddos sas alas lestras de rùndines tremulaiant finas a terra e, in sos isfriolzos, tramunaiant a tesu e torraiant a donzi beranu, debodaiant e recuiant. Apronteit balduletes e trastos pro s'isèrghida; imperistantu Aràdia l'aperauleit su bigliete Firenze-Terranoa andata ebbia.

Ista assussegada, li neit a s'iscuja Aràdia, una lampizada in antis de sa giamada de su bolu, carignèndeli sa bentre tirada e pronta; *at a andare totu bene, detzisgiantu non fit bonu fadu chi issa nche deveret nàscheru in Sardigna.*

Issa? Aiat imbausinadu una Madalena aturdida.

Intendo intro de a mie chi det èssere una fèmina... che a nois.

Madalena si nde rieit, a nàrrere beras no l'aiat chèrfidu ischire in antis, a sa mantessi manera comente non si cherfeit istumare. Sa fide sua, sa cheja... totu custas cositas chi s'ischint e si podent cumprèndere. Non tocat mai de nch'istenegare una vida. Issa, guasi in manera eròica e iscasciolletada, non cherfeit.

Si fit istada fèmina (*andat bene goi*) emmo, andaiat bene; s'idiat già ninnulende e arrejonende chin una Madalenedda minuda.

Diat a èssere istada s'ùnica e bera famiglia sua cussa piseddutta, a s'ora!

Gràscias a tie, tzinchiddeit murmutende a Aràdia cando annoteit una làgrima a su lassina-lassina in su càvanu de s'amiga.

S'àtera non torreit belvu. Solu sos pilos li pibieit e pro un'iscutighedda ebbia, unu machine de seguru, a Madalena li parfeit chi Aràdia si la cheriat basare... eja, si la cheriat basare in buca.

Ma pro un'amenzesu ebbia.

Mi... m'as a mancare aberu meda Madalè.

Ma ite ses nende, castìgu? Nos bidimus luego posca chi m'iglioro, mi l'as promissu, o nono?

Est ladinu chi... emmo... andat bene gai.

Promissu... segura?

Mmmmmh. Bae ca si non ti perdes s'apàrechiu, Printzipessa.

Cussa isteit sa prima bia chi Aràdia aiat lumenadu a Madalena nende-li *Printzipessa*. E a Madalena custa cosa li piagheit aberu mai cantu... Non podiat contare sas bortas chi, criaduredda, s'aiat bidu in bisu de lu èssere

aberu, chin su casteddu sou, su prìntzipe sou e totu su restu. Aiat rìsidu e si fit intesa bene.

Viageit apasigada e còdoma (finas biscoteddos salidos e un'arantzada Siete Fuentes l'aporreint a s'indonu, totu cantos impiciados male, ohi su coro meu!) bellu e chi s'andàntzia russa chi, a cantu naraiat sa signorina de s'aparèchiu, *nche l'aiat pòtida fàghere abarrare in terra, si non b'aperet àpidu unu tzertificadu mèigu comente si tocat de su dutore sou. Comente est usu, segnorica.*

E a Madalena non nche li coleit gai sa ojada dudosa e isfadada chi una de sa “hostess” deit a s'àtera, in sa gabina de s'arioplanu, chin ojos chi pariant chi nelzerent: *Ma chie est cussu iscassiadu chi at àpidu s'arduzu de l'iscrìere unu tzertificadu gai azuventada e male atragiada comente est? Chin s'arriscu mannu chi nde la fatat in sas aeras sa criadura...*

Mancari totu custu, arriveit benigheddu. A prima a Terranoa e, a pustis de tres oras de caminu intro de a cussa sita betza, colore blè iscrostadu chi connoscheit, de seguru, beranos menzus, bene apat s'ora, a sa bidda sua, sas domos incaradas, in mesu a suelzos, landes e pinos, a sos iscòglios rujos de Arbatax e a su Gennargentu arrennegadu, *pedrabainatzesu.*

Si nch'andeit a istare a una domo betza fata a pedra e a linna, a duos pianos, chi isteit de proprietade de una tziiodda betza e iscontriada, una tia de Aràdia, morta s'annu in antis lassende cantu aiat (meda) a sa cheja, francu, chie ischit proite, cussa domo. Unu corrale minudu bogaiat su bichigheddu apenas in dae in antis, fatu a pedras de riu de mesuras e colores divèscios, afungadu de ziranos e de gortessas biaitas e fiolas tanadas e de su miàulu imbelèschidu e cràstulu de una batu rassuda.

Totu in tundu su mudìmine, istrobbadu a tretos dae su lanivuzu de sas bighinas sèneghes, batias minudas e mùrinas, setzidas a dae in antis a su giannile de domo issoro in sas pagas oras chi sa cheja fit a portales serrados, acrocoddadas a resare irranende padennostes e betende irrocos malos e iscuminigas, pius che pius pro cussu annu ca, naraiant chi annu de istròscias esseret istadu. Si podet dare chi finas Maria Farranca (alias sa filonzana) nd'esseret istupada a fora dae su poju sou, torrada·si·nde a ischidare pro sas pregherias e-i sos pedinzos de paddeu, ispìcia a nch'inferchire sas francas in sas carres de sos primos male fadados, òmines o criaduras chi esserent istados pagu contaiat e, posca de nche los àere mudados in mannales, nche los aiat trovados a si betare a pari (in sas mizas de galarias suas, isfoigadas suta de terra cola chi ti colo sos sèculos) chin su pòpulu de *sos origantes.*

A s'acostada sua a cussa domo, Madalena aciapeit unu pisheddu barriu de frùture in dae in antis a sa intrada de domo e no est chi custu la ispanteit pius de tantu: sa bidda fit minuda, unu logu inue cale si siat boghe s'ispalghiat in antis chi sos interessados etotu la feterant bolare; per in antis chi esseret beru fit già peràula.

Non tressemaiat comente aarent fatu a ischire de s'apròliu sou, ma de seguru bi fit sa betada de franca de Aràdia in custu tzìfiri. Ecolla comente si

fit ischìdu fatu de su logu, giaru e ladinu no?

E in mesu a arantzos mannos e sutzosos in su cuinzolu, de nde fàghere falare sa bae a chie si siat, bideit s'iscampiada de unu foglitu troculonu de *bene bènnida, bene acudida*, de tia Annica Ispanu.

Est innoghe

B'aiat unu rellozu suta a una campana de bidru, sas orizaduras indeoradas e-i sas bicuessas cremisinas; sas fritzas signalaiaint chi bi cheriat alu duos minutos a sas duas.

Oe at a fàghere luna piena, neit a pianeddu Madalena carigna chi ti carigno sos cherveddales a s'atu arrunzonida, bene agroddada in sa cofa de pònnere sa roba de samunare, sa mantessi chi aiat agatadu a li dare sa benènnida a bidda, chin sos arantzios. Sa fèmina suspireit, si torreit a boltare a malu gèniu a banda a su rellozu

(E bos cherzo nàrrere chi pro a mie isteit che a abbaidare sas caratzas dae dae in segus de sa cara chin su mantessi degollu chi, in una bidda, diat fàghere sa muda de un'ispizadura oburu sa legalizatzione de sa marijuana...).

Su rellozu si la isperieit e sigheit a andare.

(Pompiare·si, pro sa de milli bias, s'imbellitadura chena pecas, a intàrsios grogos indeorados de una cadrea chi m'apo sètzidu milli e milli bias.

E a lu bidere pro sa prima bolta, a isperiare a dae in segus de s'oro, a annotare, in orabona, pius a cuddae)...

E andaiat. Pariat agiummai pèrdida in cussa domo chi fit sa sua como, in mesu a alàscios vedustos chi daiant a s'apostu (de fromma istramba, tortu e bistortu, tintu de entinu rosadu antigu a cambas de birde inglesu) un'iscadrudadu gianile.

(fiagare·nde su pannu, sos filos, sos Ordinzos...),

de istrachidùdine bàndida mancari su lichidùmene, su sole, sos flores, su nuscu forte de alchimissa chi donzi die dae su riu, Madalena nde batiat e iscumpartiat a matules in sos apostos

(Sa vida est andera; sa morte est un'andera.)

Alè, corazeddu. Pigade a subra de su postale meu galanu aberu, su tiu nannu, e tue puru, fèmina donosa chena mancu unu pilu fora de logu.

Che torreit a pònnere ojos subra a s'ùltimu romanu de fulana... de bodale... de nighele... ehm... ite est chi si narat... de cussa iscriidora sarda (insumma già lu tezis àere cumpresu!), chi, bonucoro sou, non s'ammentaiat mai ite faghiat de lùmene. Una concustòria inferrorosa de pagu benes, vituras e isciaferru-Caronte.

Tambene si pro su pius legiat a bellu a bellu, si nch'aiat già lipadu unu tertzu de sas paginas. Pensaiat de nch'agabare su liberu in antis de s'intirinada.

(E non t'ismentighes de trimbare su cartellinu.

sas deghe e chimbantunu, setzimus·nos.

E, pro s'ùltima bia, aviade·bos.)

Si nde fit pesada annerviada cussu manzanu, e puru nudda de divèsciu dae sas àteras dies: s'abba dada a sos gerànios (una lùtia ebbia), bolos a corona de rùndines bènnidas a cheddass a sa bentana sua e posca a giosso, a boleu a fromma de carena de ua a s'addescare fatu sa currentina curtzighedda de su riu), a nch'afungare alas e francas e bicos e torrare-nche a colare in s'àndala in mesu a nues e pinnas, altziare-si, pesare-si in bolu, gallizare, bantzigare in mesu a mèrulas e traschias, tontonare-si fatende una dassa chin sa corrente de sas aeras, mujare-si a sa figu morisca, galu arritzare-si e adderetare-si, cojuare-si chin su bessu umatu e iodadu de su Bentu Cossu e-i sas boghes de sas criaduras in terra, sas concas tusas pesadas, - de piseddina e rùndines – a cantare, sas carenas allorostradas pro more a s'arrambare a sos oros de sos nidos, intrare-nche a una a una e, una a una torrare-si-nche a bessire boghende bicu dae sa intrada istrintolza – in antis un'ala, posca s'àtera -, de continu chin su canta-canta issoro chi fit piessignu, imbalusinadu, muizadu, drinnidu, pispisiadu guasi, un'ischimuzu chi fit s'issoro ebbia e-i s'issoro fit abarradu fatende-las una divèscia dae s'àtera. Sas rùndines chi faeddaiant e chi si nche ghiraiant a in domo issoro. Sas marrudas istaiant ispraminadas fatu sas bizolas comente e carabineris de runda, e-i sos mulos iscadreddaiant, presos a sa lòriga in antis a su tzilleri de sa bidde, cussu ebbia chi bi fit, sos pabados de sos teracos intro chi s'acoighinaiant de leudos subra de sas fèminas de bidde galu de issindigare, *calecuna non pius innida* si la cantaiant sos abenzinados, in mesu a pane carasadu, casu e saltitza, su totu infustu chin binu bonu.

Sos bentos fruscos de sa note colada, chi pariant de àere abbojadu totu a cue pro iscacagliare, dansare e isbraulare a redundu de sa bidde; aiant sacheddadu, mintende-si poglias subra paritzas bias, sa perra pagu corriata de sa bentana de domo sua, già posta male aberu, agiummai isgianghende-la e Madalena la deveit cotare, coladas a tando duas oras, afurcarzende-la chin una paja de cantos de linna.

Su pane lu comporeit in cuzolu de garrera, azigheddu posca sas oto, galu caente ca bessidu luego dae furrù; in sa de Tiu Pedru e-i sa muzere inue sas cadanzas bedustas sentadas subra sas iscalinas de granitu si l'isperiaiant ota che a zìngana impestada. Tiu Pedru giambaiat su registru de s'isperiada dae *impestada a s'iscura sa zìnghera chi at faltadu e como devet chitire* s'ismarru *pro tota vida*, cando issa nde tostaiat a fora dae sa portamanera su billete fitianu de milli francos: *unu litru de late e tres paninos de sos de Pes, gràscias*.

S'ispassizada a chirru a sa funtana e... millu, emmo. Sa cosa ebbia de divèsciu in cussa die isteit su tilibriu. Maestosu. Ispantosu, Lìeru... l'aiat annotadu bolende altu-altu in su chelu subra de domo sua, a s'inghìria inghìria, comente chi, isse puru, esseret istadu ischirriende-si su logu in ue fraigare su nidu. *Ma sos astores non faghent cria subra sas cobelturas de sas domos*, si neit issa etotu, seliende-si pagu pagu. De carenale istaiat bene

cussu manzanu; una mèglia mentòsiga ebbia, s'intendiat *intro...* carchi cosa chi no aiat pòtidu ispricare. Tia Annica, sa pius pràtiga in bidde de cussas cosas trèmpinas l'aiat nadu chi sas fèminas ràidas si serant arreu de custos sègheros alzòs, de dioi, chena una rejone pretzisa. Est sa natura, sa luna, su mare, su Totu Cantu Fèmina chi nch'intrat a intro de sa mama a l'amparare e a la contivizare, a la fàghere galu pius bastante, ammanizende-la a su illieronzu. Dae cando, tres chidas in antis, benzeit a bidde, chin tia Annica nascheit un'amistade coriale, lìmpia, chena interessu perunu. Si aeret postu mente a sos pergiudiscios e a sos lanivuzos de sas fèminas de sa bidde, cussas bajanas chi fint peus de sas betzas e chi si sinnaiant cando lis colaiat a dae in antis; no aiat dèvidu mancu bogare bicu a fora pro sa falta.

Colada-nche carchi die dae s'acudida sua aiat agiummai timidu (cosa de fàghere a rière a chie si siat, no est beru? O fit... *normale* ebbia, e ite fit cosa fitiana e ite nono? E chie fit a postivigare sa normalidade?) chi su s'indigu de su logu, sa Dutoressa Zùlia Loi (comente dilindaiant sas targas indeoradas e pazosas in sa intrada de su Cumone), bagadia tota domo e cheja e àbrina manna: un'àina calzada e bestida chin un'ignorantzia de cussas chi dat a s'indonu su podèrre minudeddu e afaltzu cunfertu dae àteros legos che a-issa e pius de a-issa (naraiant chi pro si dare importàntzia faeddaiat semper a forte, in mesu a sa zente, fatende lùmenes e sambenados de sos pius apendulitzados e indepidados de sa bidde). Acaesseret in domo sua de li nàrrere chi in cue non fit apretessida, chi una gai... una *fatzilona*, tzèrrima a isfurrare fizos chena maridu; imbrutaiat s'ondra de tota sa bidde e non fit digna de istare chin sos àteros. Pro unu bellu azigu de tempus Madalena s'aisetaiat chi custu sutzederet e donzi bia chi calecunu tzocheddaiat a sa gianna de domo sua, su primu pensamentu sou nche bolaiat, chin atreghentu, a sa Dutoressa S'indiga, acostazada dae duos bete carabinieri a caddu de duas calarinas altas e nidas che-i su marfilu, su pinnatzu in su sumbreri a alas ladas.

Posca, chin su tempus e-i s'assentu custu pore puru si nch'isvanesseit.

Ma non sesseint sas ojadas malas de sas àteras fèminas de sa bidde, sas limbas isciaudidas chi intendiat rassinende-nche-li subra che a terpes, che a tzota. Tia Annica andaiat a l'agatare ca fit che a issa; un'ispucida dae sa sotziedade. E a bias nche li porriat un'azigu de brou de melca, a boltas figu acoglidada luego-luego, àteras bias una perauledda ebbia de acunnoltu; chi s'impitaiat, de seguru, pius chi no una supa o paritzas figos.

Benzeit a ischire dae calecuna bighina de domo chi cussa tziodda chena tempus fit una *coga*, un'istrìa. Li conteint chi a Natalinu Piga, su mastruàscia, unu mese in antis, lu pungheit un'alza, su ranzoleddu venenosu e isteit pro custu chi si nch'arremateit in totu, abarrende in afrea a puntos de non resessire pius a si nde pesare dae su letu. Sas fèminas naraiant chi su de sos Pigas, *fit a lacana, brùsciu chi aiat postu su pede in brùscia, fit dae sa fida a sa morte; tocai de lu torrare a bia*. E tia Annica cumandeit de fàghere su ballu de s'alza. Che l'aiant ammoddigadu in su ledàmine

finamentras a tuju, e li balleint in tundu sete vîrzines sete cojuadas e sete fiudas. *Dansaiant e poniant in mustra su pertusu nudu a su mesu mortu.* Sas sete ìnnidas, sas sete batias e-i sas sete acasadas non fint *brùscias-bagassas* ma fit comente chi aperent incomintzadu a lu èssere pro cussa note ebbia, chin cussa dassa curadora rituale. Deviant sanare su mossigadu, lu deviant fàghere ammustèlchere de su risu, li deviant fàghere proare *carchi àtera mèglia forte.* Deviant fàghere su mantessi efetu de sanonzu de sas *pungas e retzetas*, de sas *contramazinas e fortilesas*, de sos *fatuzos e maïas*, de sos *iscorpolarios e pinnadellos.*

Sa bighinas no l'ischeint nàrrere s'ite lampu est chi aiat sutzessu de aberu, ma fatu isteit chi, cheres chi siat ca Annica l'aiat *acogadu*, cheres pro sos culos nudos a chie si los cheriat isperionare, cheres pro s'atambainadura inzirellada dae sa freba, dèvida a sa punta de su babaudu e pro carchi tatzita de tzoroddu de cussu bonu (ca manighende una tassa de binu non faghet mai male); Natalinu Piga s'incras a manzanu si nd'ischideit in su letu sou che nou.

Brutu, islainadu e pudèsciu de ledàmine ma a bonu batu, e chena freba.

Como sa intragnas li tiraiant. Tota note aiat intesu cussu tira-tosta in su tramaghe; no l'aiat ischìdu giuilare in àtera manera, a puntu chi a s'iscuru nche fit dèvida cùrrere a su còdomu una deghina de bias. Posca, benzende·si·nde s'avrèschida de su sole, s'istrachidùdine, a s'ora, bi la pitzigheit boghende·nche·li dae conca bentre, pispinzos e apretas de isboidonzu de buscica e dassende·la pasare pro carchi ora.

Si nch'incamineit in su litu fruscu e binnidu de piantones de castanza, s'imbustu, iscunzadu subra su bentone alvu, unu mucarolu de ambaghe lezeru subra de pilos, pro s'afrianzare dae su sole. S'abba de su riu chena tempus (si nd'aperet isperiadu a longu su pizu de subra est sugetu chi si nche fit perdita intro e gai etotu sa mente sua) chin su mulmutu sou, carchi carru de boes chi colaiat, a iscutas, a dae in segus de sos àrvures, in fundu, subra su ponte, sas frunzas saidadas dae unu Éulu dulce, su càntigu de ciddis, de puzones mùrinas e de dùddures subra de sas nàes fint sos ùnigos suguzos chi afianzaiant a Madalena, che fressada cosida dae mama carignosa. Su fiagu de àrvures de castanza, de pedralana e de filighe fit forte meda, a beru nàrrere nch'istontoniaiat.

Sa pisedda s'ammilindraiat sa bàriga risitende e paris-paris, cabulende, carissiaiat donzi truntzu, saludende·lu, serende·si chi su buscu la fit aisetende chena nd'atuare s'imperò. Sa bentre sua deit un'àtera tostada. Madalena s'arreèit suta a unu fundu de nughe liuru, maduru e brunconosu; dae su como a posca si li fateit sa chiza che-i sa tela. Sa bentre li tireit pius a forte puru. E mi chi un'istrumpu minuadu de abba l'infundeit sos perrules, sas ancas.

Unu tocheddu de li trapare cherveddos e carres pius a in giosso, a s'imbene, posca un'àteru. Sa picioca nche rueit guasi a mercuris in segus,

isciolomende-nche a terra si bojeit, in carchi manera, betende su prammu de sa manu a unu tzuncone. Un'ùrulu de dolore si nche l'arrejeit in bula, isperiende-si in tundu... non b'aiat nesciune. Issa... a sa sola, ebbia... un'àtera punta de dolore fit cue-cue a nche la fàghere dismajare.

Madalena si faleit abarrende imbenujada subra de sa terra, aggantzende-si, comente menzus podiat como, a sas cambas pius bàscias de s'àrvure de nughe. Su mucarolu de conca nche li rueit dae sos pilos abbambagados de suore; isprendende-los, movidu dae su bentu nche lassineit a modde, in mesu a s'abba lìmpia de su riu andende feri-feri fatu sas rocas sas pius iscadàpias, rujastrinas e laneddosas, trazadu dae sa corrente. Sa fèmina peseit sa cara a su sole tèbiu de cussu meriadolzu de maju lèbiu acoghì caentosu de avassu, e peruna làgrima o òlchidu, e nen mancu unu tichìrriu sou intumbideit in cussa iscutighedda in sos saltos in tundu.

S'acrocoddeit, sos benujos afissos in sas manos tentas, alceit alu ojos a chelu e si l'arrescheit un'ùrulu, trunchende-si-li in curtzu in bula, e ispingheit afungutende-si-nche sas dentes in sa lara de suta a dèminos de nde li bessire su sàmbene a fioteddos. Tratenzeit s'àlchidu unu mamentu pro torrare in trassas, su tilibriu boleit a inghìriu, a pagos mètres de altària dae a issa, li ponzeit fatu chin sos ojos. Ispingheit alu. Una conca minudedda, posca una palighedda nd'istupeint dae mesu de sas perras de sa pitzinna, misciadas a sàmbene paris chin “*sas abbas*”. Unu bratzu de Madalena, chin tunciùmine a cuscusinu e meru istintu, furrieit su corpus rosadu finamentras a nde lu bogare totu intreu e, luego, milla sa bèmida primalza; e-i sa de duas. Chin su falare a tròglios sighidos de abbas, sàmbene e posòmina, Madalena intendeit isboidende-si-li corpus e àmina.

Si mujeit a dae in antis e li benzeit una dolorìda a petorras e a s'ìmbene, imbiligheit sa saita in mesu de dentes. S'isperieit sa criadura, si nche la giteit a buca pro si la lìnghere, frobire-la, chena chi resesseret a si mòvere dae cussu sèdiu de catedda lantada e a sa lerta. Fit comente chi sos ùltimos brios aperent leadu su bolu chin sa nàschida de sa piciochedda

(feminèdda... cando l'at a ischire Aràdia)

o chi nch'esserent istados furados dae su tilibriu, podet èssere, chi bi la sighiat a bolare a inghìriu subra de conca sua. Ch'arrambeit s'ischina a su truntzu de s'àrvure de nughe, isballada che àinu.

Sigheit a làmbere sa fiza, chena pasu, la carigneit, si la baseit, si la nuscheit tota canta, totu ue, in donzi pèlcia, dende-li gai sa prima beneiscione chi isteit finas s'ùltima sua. In ultimera, istraca e morta, li deit sa tita chi sa minudedda incomintzeit a sùere luego, sos punzitos tancados, sos ojos cunzados. E gai abarreit, e isteit. E addureit. Che passeit tota note, in antis chi sas fèminas de sa bidde, aarent assupridu (recuende dae su tribàgliu fatu sas mindas, postas in pispinzu dae sos cadrionzos sighidos de un'*ae manna che-i su Demòniu*, conteint posca a sos carabinieri, totu avrinadas) a bardare sa criadura. A Madalena l'agateint morta, frita e

apirigheddada, sos bratzos istrintos che giògulu a rodeu, coronende sa fiza, gasi a forte chi su dutore de mota (unu continentale illijinidu e timecaga chi nd'aiat dèvidu àere bidu mai cantas, in sa vida, e non totu ermosas) nche deveit fàghere irraldare sa zente acudida e segonare·bi·nde·los a serracu, pro nde pòdere isteizare sa pipiedda dae su càdaru. Sa nigna l'intregheint a s'uniga fèmina chi pedeit a sa comunidade intrea de la pòdere pesare; tia Annica Ispanu: *Deo la cheria bene meda a sa mama e issa nde cheriat a mie... so a sa sola, sa criadura naschidolza m'at a fàghere cumpanzia e deo l'apo a pàschiere in su lùmene de su Signore, m'at a dare una betadedda de manu in sas fainas e unu cras totu su chi apo det èssere su sou, sigheit a nàrrere pro dies e dies, torrende a repetire cussas peraulas finas a su cascàviu e a sa gana mala, e-i sa Marchesa Piga De Gortes, chi fit de poderiu mannu, fèmina santa de domo e de cheja, faghiat sas partes suas, paris chin su maridu, sos teracos totu e-i sos fizes e-i sos de su parentizu, chin aredeos, condomados e parentellas, de intradura e nono, de sos teracos totu, e chin Babbai Piga chi a sa Marchesa e a pobiddu sou lis deviat s'ùltima mendadura de sa cheja mazore. Abbaicai fit nàschida dende sa morte a sa mama, nesciune cheriat in domo una criadura batidora de istròscias. E tia Annica Ispanu nd'apeit, dae sa bidda, s'acumandu uffiziale.*

Abbacai

Donzi borta, a s'agabu de sa missa, pagu posca de sa essida dae cheja de s'ùltima betzita istraca; Babbai Cristòvuru daiat a su poltale grae de sa sea tres mandadas (tres deviant èssere, *che-i sa Santissima Trinidad*, nariat isse) pro lu frisciare. Posca Abbacai lu bideit apartende·si in sos aposentos suos, corona e Bìbbia in manu, est sugetu (de seguru) pro lègere, pensare, resare. Cando lu bideint benzende a bidda chin sa litorina dae Casteddu, paris chin sa mama sèneghe, batia, arrunzonida e bene abuselcada, s'ijerru de duos annos a como, nèmos aiat pòtidu nàrrere chi fit peìderu aberu. A lu bìdere falende·si·nde dae su vagone de diai, totu nieddu che tura francu sos pilos brundos de avassu, mannarione, bèltula in una manu e una paja de liberos in s'àtera, su zufu male cumbinadu e fàtzile a rière a iscanzu, sa pedde nida de continentale gai che-i sos ojos; totu cantas sas fèminas nde fint abarradas afadadas (pro meses intreos in bidda e foraidda non s'arrejoneit de àteru si non de unu "*dominusvobiscu*" bellu che a un'ànghelu), e-i sos òmines, unu pro unu, bajaranos o cadanzos chi esserent istados, cussos chi lu bidiant gasi divèsciu, gai ermosu e lichidu, ma chi pariat totu francu che òmine no aniscu comente fit dèvidu èssere unu peìderu deaberu o a su mancu pàrrere a s'oju, beh; mai cantas fèminas apeint revudadu dae su maridu su permissu de andare a cheja. E babbai Cristòvuru, ca gai si giuilaiat, Cristòvuru Beneruju; aiat dèvidu imbisitare tota sa bidda, domo pro domo, cuile pro cuile, agiummai iscujende·si pro sa bellesa sua. Conchinende·nche a sos òmines, in cale si siat casu chin sas bonas, e semper chin sa Bibbia e-i sa rughefissa in manu, chi sa missa non nche cheriat brincada. Chi fit unu male a nche la giumpare. Tzertu est chi (tia Annica lu naraiat semper, su sero, in su corrale, inetende pumuterra pro su brou de pudda de s'incras) totu sas bagadias, piseddas o mannas de sa leada aiant incomintzadu a imbitzare a andare a missa non sa domìniga ebbia, ma donzi santa die. E semper bestidas de gala. Donzi die pro a issas fit diventada Domìniga de Prammas. Una bia Abbacai (aiat giòmpidu batòrdighi annos su ses de maju) iscobieit a babbai Cristòvuru chi la fit oretende paris tantu chi issa fit ispioreddende unu candelote intunigadu de oro, chi tia Paba aiat dadu a s'indonu a sa cheja pro torrare gràscias posca chi neta sua si l'apeit goi-goi dae morte tzerta, pro unu dolore de costazos de nde mòrrere, dèvidu a unu puntore nieddu a prumones. In pagas peràulas una meraculada, siat sa neta e siat tia Paba, chi si podiat permitire de ingranzeare candelotes che ai cussu. In bidda si naraiat chi si nche cuaiat su dinari in s'ortu, suta sas matas de olia. E acontesseit chi sos ilgribbis nche deveint acudire in tota presse a in domo sua, a note russa, ca apellidados dae sa fiuda madriguda chi aiat iscobertu carchi male assortadu chi fit isfoighende·li s'ortu... E chie la cumprendet custa zente? Fadados male de

bidda, bandidos a sa mata sunt chi nche los aiant dèvidos TZACARE INTRO! E isprichende sas ùltimas peràulas alceit sa boghe de tres tonos pro chi totu sas domos de sa leada intenderent su chi pensaiat deaberu, sa tia, de sos bighinos. Abbacai fit mujada, setzida subra sos calcanzos, sas bunneddas azigu-azigu alciadas a in subra de sos cambutzos pro si pòdere mòvere menzus, sos pilos acabiddados in una cucurita chin fulchideddas fatas a sa russa, de ossu, suta su mucarolu de conca. S'intendiat unu pizigheddu fineddu-fineddu de suore in su cherveddale; si nde fit benzende s'istiu e chena duda peruna, comente li repetiat e naraiat torra, a s'atoca-atoca, tia Annica, diat èssere istadu un'istadiale longu e caente aberu, che a cussu chi fateit posca chi issa nascheit. Abbacai s'aiat apenas betadu unu tichigheddu de abba de funtana in un'ajonedda, dae sa broca de terracorta arrambada a su friscu, subra su cascibancu pupuinadu a costazu a s'altare pedrinu. A manca de sa bentana minuda chin tàulas gaitadas a in fora, como chi sos fraigamuros fint fatende tribaglios de acontzadura, b'aiat unu cadelanu de terrinu inue, in mesu a s'elva, a mala pena s'annotaiat su bicu de una roda de carru. Sos furferalzos brinchitaiant como subra sos rajos puntzitados, posca subra sa roda, e a donzi brinchitu ispibillu fit unu càntigu, un'impabrastulare de pumas.

Abbacai nch'infundeit sas pulpas de sos pòddighes in s'abba abarrada in s'istelzigheddu de oltiju, e duncas si nche los coleit subra su petus alu chèlviu pro s'edade, subra de tuju, a dae in segus de sos tuturros de orijas lene-lene, in chirca de friscura. Posca a un'ischimuzu, a una bogada de alenu si bolteit a truminada. S'isperiet, cara a cara, a babbai Cristòvulu chin ghigna azigheddu ispantada; fit de grìna mala, guasi livastrina, un'isarbionzu chi de frèbas e de morte e de angùstias fiagaiat. Abbacai torreit a abasciare sos ojos a banda a su candelote, chena tzinchiddire. Posca bideit chin sa mente sa fregura de una rùndine acrisada imbelghere-si-nche in su pàtiu de cheja. Agabadu su trabàgliu andeit, comente e semper, a salutare a don Cristòvulu. Che l'agateit chi gighiat sa conca arrambada a sos bultzos piludos, tropu romasos. E mi chi, de istintu si l'allieit una possibilitade aporadora: fortzis podiat acuntèssere carchi cosa... carchi falta russa in sa vida de sas personas e cussu carchi cosa de imbagliadu non s'arreiati cue... non fit ustinadu a s'agabare. Ma a bi la sighire, a nche dare borta in carchi cosa de peus e perunu indeletu l'aiat pòtidu tratènnere dae nche giòmpere a cue. Un'iscussertu. Un'inghìria-inghìria de sa vida chi segundat e s'annoat a s'infinidu. S'ischina de su satzerdote tremutiat. *Babbai Cristo'... apo... dia àere agabadu. S'òmine fit assustadu. Torra-ti-nche a in domo tua, li neit a s'iscuja, a sa piciochedda, e non nche torres pius... dae cras at a bènnere mama mia; b'at a pensare issa a mundare e a isbarratzare su logu. Andat bene goi; comente cherides bois, don Crì,* addueit Abbacai fatende chi emmo chin sa conca.

Intendeit, pro un'iscutigghedda ebbia, s'impèllida de acunoltare a mossen Cristòvulu pro su malistare sou; fit cue-cue pro li rasciare s'ischina

chin un'imbèmbinu, e ite diàntzine!; fit padente chi müssiu Cristòvulu a sa sola non bi la faghiat a nde bogare atzola de cussos pispinzos suos. L'aiat chèrfidu nàrrere chi già nche fit coladu totu in presse, chi non b'aiat nudda de s'iscrètere ca sa fida est goi; oe est bene, cras est male, posca est forsis. Ma sa conca sua l'arresseit in antis de fàghere cantu pensadu. Conchibàscia si nch'esseit dae s'aposentu torrende sa gianna e dassende-lu a bonu sou. Li ponzeint fatu, cabula-cabula cantu fit longa sa catifa de sa cheja, entinu de mìnui de oro, sas tacullidas abilinas e disisperadas de babbai Cristòvulu.

Sutzedeit tres chidas a pustis in unu manzanu, gosi, in unu bulione de bentu de maju fit sutzessu totu. Fint tres notes chi Abbacai faghiat su mantessi bisu: intendiat tzocheddende sa gianna de domo sua, andaiat a abèrrere a note russa, in mesu a bentu, titia e abba a cadinus. L'ispelleit a dae in antis, a sa lughighedda istrizile de sa làmpana a ozu de chessa, Giuanna Seche, afianzada chin unu bestire nidu, biancu che una morta e chin, in mesu de francas, una pacotiglia, unu carenaleddu minudu de pupita.

Addeolla-ti-la... est morta... so andende a su riu a nche la suterrare, neit a pianeddu a pianeddu sa fèmina.

E-i sa fèmina si nch'imbelgheit in sos iscurigores de sa note.

Su bolu de una vulturina de untulzos, sas alas a ispriglione.

Su ischidonzu.

Pro dies intreas, andende su manzanu chito a leare su pane a su furru, Abbacai bideit a Giuanna. E li pariat normale sa fèmina; apenigheddu irrassada; emmo, ma si naraiait in sa bidida chi sa famiglia aiat mai cantos pispinzos: su maridu de continu in su belveghile, subra, in su monte, chi si fit dadu a sas *brùscias, fèminas malas, fèminas currijolas* e, cando istaiat in bidida, a su binu.

Naraiant chi mazaiat sa muzere donzi bia chi biiat, siat comente si siat totu sas pagas boltas chi nche fit in domo sua chin Giuanna.

Nat-chi Antoni Mereu, custu su lùmene de su bamalzu, s'aiat cojuadu a Giuanna pro cumbenièntzia ebbia: *deo ti do unu terrinu*, li neit a su babu de a issa, unu isterzeri semper intregadu a su fàmene e a sa fura, *e tue mi das una fèmina chi m'atentionet domo e fizos cando non bi so.*

Ma, bughia de su fadu, Giuanna non resesseit a li dare mancu unu fizu, a cussu màsciu padronu de Antoni Mereu.

In finis... semper a sa sola e chena amore, briva finamentra de su cossolu de una criadura de atèndere, cale si siat fèmina si nde fit istudada. E Giuanna si nde fit bochende a sa lughe de su sole in dae in antis a sos ojos e a su mudimine de totu.

Posca li benzeit *su male de s'isplene*. E-i su maridu la dassait a bonu sou in domo, a sa sola che una catedda, pro si nche torrare a subra, a su monte, in mesu a sas crabas e a sas fèminas malas suas.

Tia Annica cumandeit a Abbacai, unu manzanu chito, cando sas betzas in bidde alu non fint a ziru e mancu su sole fit avrèschidu; de nche gighere unu ticu de late a sa mischina disgrasciada.

Anda a in domo sua chi nd'at bisonzu, e aisculta su chi at de ti nàrrere.

Ma tia Annì ...

Anda, demònia... aisculta totu su chi issa t'at a chèrrere nàrrere... e abbàida.

Ite cheret nàrrere?

Tue ispèria. Pompia e bòh; bae in bona ora, bona sorte apas.

Abbacai ponzeit mente. Bene assacarrada chin s'isciallu nche trotulieit finas a cussa tana-cuile chi fit *sa domo Mereu*.

Male fadada, pagu bene sou, *fiada disdiciada*; lassada a bonu sou, a fiagu de ispèritu, de penicillina, de orassiones e de addòliu, de binu a tastu de lanioire e lutzu de batu.

E afungada in su sacone brutu che la bideit a Giuanna. Si la sagomeit pretzisa a comente si l'aiat bisada pro tres dies una fatu de s'àtera.

E-i sa fèmina, aelzu de morta, signada, imbetzada de trintannos, sos ojos inghiriados de biaitu-tanadu e larifresada, li rieit. Podet èssere chena la connòschere, ma li fateit unu risigheddu.

Abbacai li umideit sas laras infundende·bi·las chin azigheddu de abba, li deit unu carignu. Sa fèmina li tratenzeit sa manu, si nche la ponzeit in bentres.

Non cherzo abba ... non nd'apo gana... cherzo su kannau dillirieit.

Abbacai in cussa iscuta ebbia si sereit, pro sa prima bia, chi Giuanna fit aisetende una criadura.

E cando che ponzeit sa manu subra de cussa mata iscadàpia, sas intragnas si moveint dulches, respondende a s'apàlpida sua.

Nelzeint chi su criu nascheit cussa note etotu e chi Giuanna, leada dae s'ammàchiu de sa soledade e de s'addòliu l'istranguglieit chin su napu biancu chi aiat impitadu, pro meses, pro si fascare, bene afissa, sa elca, cuende s'andàntzia a un'òmine chi no li deghiat a lu chèrrere bene. Neint chi su corzu de Giuanna nche l'agateit carchi massaju gallizende in su riu, s'incras manzanu, palas bortadas a chelu, chena bestimenta peruna, a bratzos isterridos che-i sas ancas etotu, ammurada, muda che losa. A carchi metre dae a issa su corzigheddu de una criadura naschidolza.

Posca non si neit pius nudda.

Abbacai cherfeit andare a bìdere a babbai Cristòvulu bellu e gai a missa de mortu agabada, salutare·lu, preguntare·li si andaiat menzus ca sa veridade fit chi aiat renchennida manna de sa boghe sua asseguradora, de sas maneras de fàghere de zentilòmine continentale, de sos consizos e de sas conas de sos santos chi a donzi imbisita l'ingraenzaiat imbidende·la a

los preghiare *ca b'aiat unu santu pro donzi male*. E non fit nudda si tia Annica cando issa l'aiat contadu cantu acaèssidu, s'allivrineit sinnende-si tres bias in cherveddos e in coro.

Non bi ponzas pius pede a sa sola in cussa cheja!

Proite tia?

NON BI DEVES PIUS ANDARE E BÒ... AS CUMPRESU? SI BENZO A ISCHIRE CHI NO AS A PÒNNERE MENTE T'APO A LEARE A ISVAZINADAS DE FUSTE A S'ISCHINA FINAS A TI LA SEGARE... CUMPRESU AS, DIÁULA?

Mmmmmh... eja... andat bene.

E non debes nen mancu contare a neune de su chi m'as nadu... a mi l'impromitis Abbacà? A ti l'ammentas, diàula?

Mmmmmh.

Cussa note etotu Abbacai, dae s'apostu sou, intendeit a tia Annica mulmuzende nuinas chena nde pòdere cumprèndere balla peruna, faeddende a s'iscuru o chin s'iscuru; tota manna sa note fit abarrada ischidada a traganza ca, a manzaniles, cando sa picioca si nde peseit dae letu pro s'iscaldire su gafellate, l'agateit drommida in sa cadrea bantzigajola sua, a dae in antis a sa tzimineia istudada, sa conca arrambada subra de unu de sos coddos, sa corona muntesa bene afissa in manos e-i su liberèddu de su Testamentu Antigu abertu, subra s'isciallu e-i sas petorras.

In pes unu piatu chin abba e ozu, un'ampulla mesu piena de binu ruju ispuntu, una rughefissa, una freguredda de sos Santos Gòsimu e Damianu. *So ajuende una pessone a binchere sa cumbata sua*, nelzeit tia Annica cando Abbacai li pedeit su proite de cussa note intrea a s'ischidada.

Isteit cando si mujeit pro nd'acogliere una rosa rùtande, cosa istrambijina, dae s'altare propriu addaghi Abbacai nche fit colende a dae in antis pro andare a sagrestia, chi una manu li faleit subra de palas, assangende-nche-la e fatende-la boltare a fortza.

Don Crì?... pidighineit Abbacai.

Babbai Cristòvulu... fit isse... ma non fit isse... non *pariat* su mantessi mossen Cristòvulu de tres chidas in antis. Custu, custu òmine fit arvilongu, sos ojos arrodidos e fora de sas cheas e-i sas laras sizidas.

Abbacai si proeit a faeddare ma non bi la fateit.

Ti nei de non nche torrare pius! giaculeit su peìderu... *tue... ses pecadu... tue... ti la ses chirchende...*

cantu e cantu ti la ses chirchende, ti la ses chirchende, ti la ses chirchende.

Sa pisedda tiricolzeit s'aggantzadura, torreit in segus finas a tzirigare sa pinna de muru.

Si ti nd'acultzias ti boco, as cumpresu bene, ti nche leo dae bia! Li neit. S'àteru si nche li beteit a subra, ponzende-li poglias a raunzos leoninos, issa s'isteit inue fit, abbidrada, sica e atraucada, chena poderiu de si mòvere. Ch'atzumbeit, a s'ispensada, s'anca a su candelote chi incomintzeit a

tontonare, fatende a bìdere un'inghèriu de valtzer, ruende·nche·li posca a costazu. Sa picioa nch'isvarriet totu cantu su pesu de su corpus sou subra su casciancu ispinghende·nche·lu a subra, a chirru a s'òmine; chin un'intinnida musicale ampullitas e conzos si nche boltuleint subra a su granitu de sa cheja, fregassende·si in milli e unu bìculos. Iscazas de bidru nche felzeint a donzi ala, Abbacai alceit unu bratzu che iscudu, pro si parare sos ojos. E-i su peìderu nche li deit a subra. Che la covecheit in su granitu: un'istrampada a terra e unu tzocu surdu, una infeltzida a su atile, una lughe alva nche li tzocheit in conca a Abbacai. Como, nche lu gighiat, totu cantu mannarione chi fit, subra de a issa. Si l'isperieit ebbia a ojos chin addolidu càstigu criadurinu, silena, su chi est tantu chi sas manos frenedigosas de a-isse nche li fint alcende sas bunneddas, inganidas l'isperriaiant sas ancas e la cumpudaiant totu ue, rafiende·la e isempiende·la puru, nche li tzacaiant sas ùngias in sa carre losana, noale, dulce, l'ichida e nche torraiant a pigare a titas, las tilpiaiant tando chi s'alenu creschiat, arrughidu. Pariat chi s'intentu sou como non fit de la fortzare ebbia, ma de nche la ispeigare ereta.

Pecadu... pecadu cantu ses!, torraiat a nàrrere babbai Cristòvulu tando chi unu rizolu de salia e de bae a misciu a pare nche li fit falende a barras dae oros de sas laras.

Ispeigàre·nche su pecadu dae sa cara de sa Terra, samunare·si·nde·lu dae sa pedde e iscutinare·si·nche·lu dae su sàmbene.

E issa benzeit a ischire, in cussu mamentu pretzisu intendeit chin tzerresa matemàtica chi isse lu diat fàghere aberu: bideit sa funtzione bene meda, chin una mèglia de apartadura, de abbandiadura chi la iscusserteit, si podet dare, pius de sas manos anzenas chi fint a su busiga-busiga in sa carre sua nida. La bideit in s'iscampiada de unu lampu, un'iscutighedda.

Bideit a isse chi si nde fit torrende a pesare *posca*, lu bideit pedende·li perdonu e peristantu chi issa solovrada si fit atrinzende pinzos, coeddas e bunneddas, imbideada a si nche fuire a perdighinu, lu bideit chi, mudu che coighina e ispìciu non nche la lasseit iscotiare, allitende·la a traitoria, dae palas la tenzeit, li beteit sas manos a gangas istrangugliende·la, la lasseit subra su granitu astradu, morta. Lu bideit chi nde l'acoglieit dae terra abbaidende·si in tundu, nche la cueit in sa sagrestia tanchende sa gianna a giae e isetende sa note. Lu bideit nende missa comente chi no aperet sutzessu nudda, pius chizi malu de su sòlitu *ma est unu continentale*, *gighet su sàmbene illonghiadu chin abba isse*, bideit sas tzioddas faeddende·si a s'iscuja e iscanzende sas laras, riitende cùmplitzes dae unu rosàriu a s'àteru.

Una note, tando chi s'ùltimu abinatzadu caminaiat a su tamba-tamba recuende·si·nche a in domo sua dae s'ùnicu tzilleri chi bi fit in sa bidde; millu a mùssiu Cristòvulu chi nche fit torrende a intrare a sagrestia, la leit

de pesu dae su cuzoleddu sou, li carigneit sos pilos, si la baseit nèndeli a s'orija de l'àere chèrfida bene meda deaberu, isse a issa, *tando chi su pecadu non podiat àere perunu diritu de abarrare in custa terra, cheriat samunadu ca nche podiat alu gìghere in astru malu a carchi àteru*. Che tzacheit su corzu de sa pitzinnedda intro de una sacheta de tela russatza, de cussas impitadas dae tia Annica pro arribare sa romasiza de su mànigu de nche gìghere a sos porcos, e, posta-si-la a pala, nche la giteit a giosso, a su riu. Non b'aiat carabineris de runda cussa note, no a cussa ora, a su mancu. Abbacai bideit a tia Annica sinnende-si e torrende-si a sinnare e pianghende s'iscumpàlfida sua in sa coghina de domo Ispanu, in mesu a abba, ozu e binu e freguras sagradas.

Bideit a babbai Cristòvulu boghende-nche-la dae sa sacheta e isterrende-nche-la chin delicadesa in pes a s'àrvure de nughe betzu, l'annoteit arrambende-nche-la sètida, s'ischina contra a su truntzu e-i sas ancas azigheddu ispaltas, sas bunnedas longas chi che carrarziaiant, cuende-las, sas istropiadas, sa conca abasciada, che a una Madonna drommida.

Lu bideit pijende bene sa sacheta chin sa mantessi preità tzirimoniera chi aiat cando, cantende missa, pesaiat s'òstia a su chelu pro la beneìghere ponzende-nche-la posca, a pianeddu a pianeddu, in mesu de sas laras de su parrochianu a sa mota. Lu bideit ponzende-si sa sacheta pijada suta de su suilcu e, chena si bortare, incaminare-si pro si nche recuire.

Posca, alu, lu bideit torrende-si-nche a cheja e in cue, prega chi ti prego finas a puddiles, pedende perdonu e apende-nde in segus s'assoluzione dae a isse etotu, chi in ultimera, forasmale!, no aiat fatu àteru si non su de illiberare su mundu dae su pecadu e dae sas faltas (*“cue dae inue benit sa vida, cue finas si nch'agabat, a segunda de una leze pretzisa ca proite totu divent ischitare pari-pari sa neghe e-i su dortimine in s'ordine de su tempus”* - *Ἀναζητησὶς* -). E lu bideit finas, carchi annu a pustis, betende-nche sos ojos suos giaros, consizeris e nidos, subra de Giuannedda Demuru, sa fiza de sa butecària, chi aiat trèighi annos ebbia, apeneddu giòmpidos, ma chi gighiat su sinu de fèmina fata. Acò, totu custu Abbacai lu bideit in un'alenu, in s'iscampiada de unu lampu.

Mentras chi babbai Cristòvulu beteit un'ùrulu de piaghère disamoradu, issaèschidu, serragadu; issa li deit una iscandelotada a su atile; lu mazeit sa de una, sa de duas bias, sa de tres bortas finas a cando sa conca a su trinniga-trinniga de s'òmine non s'isteit chieta e bene arresetada, arressa in palas suas; bi la sigheit a ischichinare a su mortu finas a cando no intendeit sos troglios de su sàmbene peiderale falende-nche-li subra su sinu, in tuju e fatu sos pilos infustos dae sas làgrimas.

Aiseteit s'iscuru cuada in sagrestia, disisperada e violada ma bia, curreit fatu sos campiles finas a in domo de tia Annica chi la fit già aisetende, ca ischiat già totu.

E-i sa betza fateit chi nono chin sa conca

No l'aia chèrfidu propriu, piciochedda... non pro a tie, no l'aia chèrfidu aberu, ma b'at cosas pius mannas de a nois chi, in carchi mamentu de sa vida nostra, non semus a manera de cumprèndere, ma a pustis, posca ebbia nos faghent a ischire ite est su sentidu.

Si l'abratzeit a forte, la lasseit piànghere e addorojare, la samuneit tota canta e subra de donzi isempiada, isciascialende pregadorias e nuinadas e fatende zestros, li deit unu basu.

Ista innoghe a ti pasare. T'at a bizare sa Luna.

Est s'incomintzu, Abbacai mia, li mulmuteit in antis de si nch'essire.

Abbacai non cumprendeit ma non pregunteit nen mancu nudda. Si nche drommeit isballada a mortinu, betende tacullidas piantigosas. Cussa note li benzeit pro sa prima bolta su mese; a nche samunare sa violera, a nche samunare sa pitzinnia sua.

De babbai Cristòvulu non si nd'ischeit pius nudda, ma sos mannales de tia Annica apeint peta a manigare (e no est chi l'aciapeint bona meda, a su chi apeint manera de mi contare unu manzanu chi nche colei in dae in antis a su porchile) pro una chida filada.

Una majalza betza de sa bidida, già teraca de tiu Cristòvulu; in manàmpria mi neit chi donzi bia chi, in cussa chida, coleit a dae in antis a su porchile, intendeit sas sues iscrocogliende in latinu.

Nesciune li creteit.

Tando chi Deo emmo.

Acabbadora

Fit un'òmine chi *aiat carchi cosa de connotu*, o a su nessi gai donzi bolta naraiant sos fitianos suos in antis de ischire chie deaberu isse esseret: *o est chi s'assemizet a carchi atore famadu*, naraiant.

Donzi manzanu s'incabulaiat in sa caminera longa e arvurada chi nch'andaiat a sa Gafeteria Rau, pro s'ismulzu a taulinu chin gafellate e briòscia, dende a bìdere de no ischire aberu a inue fit andende. E-i s'Unione Sarda” semper aberta suta de nares cando chi ismulzaiat a taulinu a ojos a sa piata de cheja; sas fêminas, a posca de sa missa tucaiant a su malcadu o a riu a bogadare betende-nche-li subra ojadas cumpidinas; sos òmines, a beru nàrrere, no lu calculaiant che màsciu de a beru; a unu chi tribagliaiat chin sa conca e non chin su marrone no li deghiat pròpriu de èssere mentovadu che ammascradu, finas si de *Dutore si faeddaiat*.

E fit unu *sòrighe*, s'assomizaiat de a beru a unu serrone su Notàriu Dutor Lòriga Vitorianu, chin s'istùdiu in Casteddu e in Aristanis e, dae pagas chidas, in bidda puru. E chie l'ischit ite nche fit bènnidu a fàghere a unu logu ispèrdidu che-i custu, si preguntaiant in medas.

Carchi àtere naraiat chi s'aiat cuncordadu cussu de tres istùdios puru de diai, tantu pro incunzare alu pius dinareddu: *cussu cagat soddu in càmbiu de melda*, contaiant in bidda. E s'incapat fit de a beru gai, meda e nessi dae comente s'idiat: semper unu inghijadu mùrinu, pro sumbreri unu bossarinu àlbigu a alas ladas, bachiddu pro ispassizare chi, annotamala de unu pumu gighiat una conca de su Deus Anubi, fatu de èbanu calcu, tusturrudu chi totu in bidda leaiant pro una conca de grodde. Sos botes fint alvos a puntesa niedda, gai netos chi si podiat pensare duas cosas ebbia: o su Dutore nd'aiat treghentassessantachimbe pajas totu che paris, a manera de nde pòdere pònneru una paja donzi die gitende-las gasi semper biancas marfilii, perfetas e ilustradas, oburu, betzi, las illughidaiat donzi santa note, e custa cosa non fit digna de notàriu. Si nono, detzisgiantu, fit pius capatze chi si las fateret illustrare dae sa teraca sua, una feminedda bascita e assacheddada, sarda sarda, chin sa lara de subra tropu a in foras e arria de pilùmine mesu erriusu e mesu ferulatu, sos cambutzos russos e cabales e-i sos ojos isabbi-isabbi e assuconados de conigliu. Una lereddosa chi, donzi gioja, si antaiat in su malcadu chi su segnore – *oh e ischiazis cantu est segnore su padronu meu!* - manigaiat trota salmonada e indàtulas de mare, chin unu binigheddu de cussu lichitu e pane de trigu.

A bisu de chie l'iscultaiat, cussa feminedda no ischiat nen mancu ite cheriat nàrrere de a beru *binigheddu lichitu*, bidu chi, e fit cosa connota, l'aiant pesada a pane carasadu, casu belveghinu e faladas de pede a culu pro barantases annos sighidos, in antis de arrivire *su Segnore* (cussu de su chelu

e unu fizu sou in terra) a li salvare sentidos e poltafògliu.

Eperoe Marianzela chi, de bona teraca, apretessiat de pius a mòvere sa limba isciaudida sua, chi no a iscultare sa muida de sa de sos àteros; naraiat goi, istrafutende·si·nde, e arrodiaiat sa bunnedda lasca nèndelu: *unu binigheddu lichitu*.

Peràula de su Signore.

Isse, su notàriu cherzo nàrrere, gighiat duncas unu mutzighileddu a banda a fora che a unu sòrighe e-i sas dentes càddinas, sos ojos a aguza nieddos che-i sa note de sos bundos, e-i sos pilos isparinzados. Cando faeddaiat, intamas de sa V ispricaiat sa R e-i sa S nche li bessiat in logu de sa Z, pro un'isvazinada retzida a conca in criaduria, a su nessi ponzende fatu a su chi naraiat isse.

Su pessonazu fit fàtzile a si lu fregurare pVonuntSiende unu Rinigheddu licanSu, prus a prestu chi unu vinigheddu licanzu, apuntu. Custu, a nàrrere sa veridade, daiat non pagos istragos a sos massajos chi andaiant a sa de *su Dutore*, pro carchi fàina a bias litzita e, carchi borta, pius pagu litzita: a nde bogare atzola de tzertos ditàmines suos notariuispiritabbinatxadutrobojajolu resultaiat matanosu a beru. Su Sòrighe, nat-chi chi aiat istudiadu e apresu su tribàgliu in Roma, in *continente*, naraiant chi faghiat vida santa e lìm pia, chi aiat acotadas bonas dae Santu Balidore in su Vaticanu e donzi domìniga lu bidias in sa fila de in antis de sos setzidolzos de cheja iscultende·si sa missa.

Una die sutzedeit chi sa teraca non s'ideit pius ne a ziru ne in logu perunu.

Nesciune nd'intendiat meda sa mancàntzia, a beru·mia, fatu istat chi sa fèmina torreit a si fàghere a bìdere posca de duos annos pretzisos, chin sas benas pigotosas cuguzadas dae calzetas fineddas-fineddas de seda pìghida, chin a costazu una criaduredda lanza lanza e chin sas dentigheddas de sorighitu, chi calecunu chi no ischiat de sa santidade de sa fèmina e nen mancu de cussa de su notàriu nostru, iscumproada dae sos Santos Balidores; aiat de a beru pòtidu nàrrere chi su tribiteddu fit a beru fizu de su babu. Sa teraca, chi servidora non fit pius, (forsis in *continente* aia fatu su dinareddu, innoraona!, bidu est comente si bestiat e s'afeitaiat como, forasmale!, e bida s'andanta sua, tota “ohi su coro meu!”, “Non mi toches chi mi sego!” Tota canta a su fosciga-fosciga, a s'isculia-isculia, e chin cale dechidore naraiat *binigheddu lichitu*, chin una finària fùrria in finis, e già fit cosighedda de nudda!), naraiat a cumare oe e cras a cumpare chi *su babu de su minoreddu si deviat leare sos inghìtzigos suos, e già diat èssere ora*. No a lu muntènnere chin dinareddu ebbia, bonu proe li siat, ma finas a l'insajare, afidanzareli unu cras: comente e dischente notàriu, no li siet de pesu a s'àmina!

Lezitimare·si·lu, naraiat cunvinta cando leaiat sa carapinna a su gioddu pro su piciocheddu, donzi domìniga in s'ofelleria Rau, in piata de cheja.

E finamentras sa peràula *lezitimàre·lu*, a beru, non pariat sìmula de

laras e de cherveddos russatzos che-i sos suos. Sa carapigna andaiat a la leare a sas ùndighi e mesa pretzisas donzi domìniga manzanu; chi pioeret o randineret, chi beteret s'astrau a cantos o chi fateret die de sole; e chin su pitzinneddu si l'assaborizaiat finas a mesudie in unu de sos taulinos de sa piatighedda, che una bera mammai, sa cara boltada a sa intrada de sa cheja. E donzi bia chi agabaiat sa missa e-i sa zente incomintzaiat a miminare, *su Dutore* nd'essiat dae cheja pro ùltimu, de règula fatende·si bàtoro cumpridos pari-pari chin su peìderu o, menzus puru, chin su Pìscamu in pessone, cando b'aperet àpidu una cale si siat pultascione.

Sa *terachedda* sua si palonaiat cue in piatighedda chin su piciocheddu a si l'isperiare, a si l'abbaidare bene, non propriu de grina bona, a sa muda.

E sutzedeit puru chi unu manzanu, una de cussas manzanadas de basca de ùltimos de trìulas, cando paret chi su caldu de sa die in antis no abbachet a de note, ma, antzis bi la sigat, s'incubet in s'aera e in sos cherveddos de sa zente; sa teraca e-i su piseddutzu sou los agateint tèteros e mortos, istrangugliados e apicados a una nae de unu bete suelzu pagu foraidda.

A curtzu a sos càdaros su mulu, chi fit alu paschinzende.

E Zolizolzi Angioi, fizu de unu babu chi cando detzideit de nde denunziare sa nàschida, a su mamentu de li pònneru su lùmene in s'anàgrafe, podet èssere chi non fit in totu in trassas suas; si giureit e si giureit torra in dae in antis a sos carabinieri (e posca a dae in antis a totu sa bidida) de nch'èssere arrividu a cue cando sa cabuene malevadada fit ispihende sas ùltimas peràulas suas.

Est su Dutore... su Dutore malu. Gasi asseguereit Zolizolzi Angioi e si giureit e torreit a fàghere giura de totu custu subra sa conca de sa muzere, de sa bonàmina de mama sua, biada e finada, e de totos ses sos fizos suos, pius su de sete chi fit bènnidu a Santu Aini.

Sa zente incomintzeit a si preguntare – in antis coglionende, posca de a beru – ite ispizu o interessu nde podiat àere Angioi (fizu de zente bisonzile ca pòvera ma barritada dae totu, una zenia *de ondra bona*. E isse puru fit òmine totu intreu. S'ùnica pecca pro sa bidida fit chi Angioi esseret comunista... ma in casos prostreros si chircaiat de fàghere finta de nudda pro custa cosa) a nàrrere una cosa che-i custa contra a su Dutore.

E ite sensu podiat àere sa morte de sa teraca e de su pitzinneddu sou, in cussa manera mala, posca? Chie podiat chèrrere male a cussa male fadada pisigula? E posca, alu, proite sa fèmina aiat sessadu de tribagliare in domo de *su Dutore* e ellaite, pius de totu, donzi santa domìniga l'aisetaiat in sa bessida de sa cheja chin cussu piseddu chi contaia chi esseret istadu de...? Pro nche l'agabare, sos elleà pro sos peddones fint de a beru mai cantos e non totu aiant averiguadura, a su nessi pro chie no la cheriat agatare.

Namus chi su notàriu non perdeit sos fetianos, tando chi, a su revessu, bi nde l'andeit de pius in pius.

Ma sos afetianados, nàmulu puru, incomintzeint a si l'isperiare chin ojos divèscios e a si pedire a dite chie si nche pinnigaiat una pudda, pro si

fàghere unu ticu de brou, nche lu tzacaiant intro pro trinta annos, tando chi chie nch'istenegaiat una fèmina paris chin su fiziteddu burdu sighiat a si gosare sa vida in mesu a dinaris (medas), domo, ustos isvuddados in sa de su Piscamu o in sa de su s'indigu e fatu sas trojas, in Casteddu, donzi agabada de mese. E creìde-mi, già su de si preguntare su proite cheriat nàrrere, comente puru cheret nàrrere; su de àere pius atoliadura, namula gai, a una risposta chi, in antis o posca nd'esseret, in su casu, bessida a fora.

Acuntesseit tando chi, mentras chi fit catziende porcrabos, s'ebba de Vitorianu, assustada male, s'agupeit e iscadriguleit a sa maconatza; e-i *su Dutore* nd'iscasiddeit a terra, iscludende nche a forte sa conca a un'ata de roca. Calecunu conteit chi, pro custa isciolomada dae caddu, su notàriu torreit a istrollobiare che a totu, isplichende bene sa R ue si deviat impitare, e non sa V e imprende sa Z in logu de sa S. Sos pabados, su disacatu nieddu, sa disgràscia e-i *su sirvone chi nche besseit fora de conca, dende-nche a subra a su caddu, imbestende-lu, e deo non b'intro nudda, su Dutore già si nch'est betadu a sighire cussa sue sirbonina, cussu balente e... e... e...*

Ma sa morte non si nche lu leit luego.

Babbai Piga intreit, ratende-si sa mata, a s'apostu minudu chi fit fiaghende de ispiritu e penicillinas, de romasinu e amentas brujadas in su brajeri pro pedire una morte ispìcia, santa e lezera pro su male fadadu.

Si setzeit in pitzu a una cadrea e incomintzeit a pregare, acumpanzadu dae sas betzitas de sa bidde (dae innoghe nde bido una deghina), totu arrodiadas in tundu a su letu, nieddas che corvos a pizos, assolopadas in isciallu e mucarolu de conca e bunnedda e camija, a sa muta e mujadas, aisetende, totu a s'avèrtida.

Posca, babbai Piga puru, resinnadu pius che asseliadu e, cantu e cantu, fintzas azigheddu isfadadu dae su chervijudùmine de *cussu Dutore, chi est che totu sos chi ant istudiadu*, chi si crèent de pòdere cumandare a sa vida e a sa morte in pius de a sos cristianos; bah, l'ozusanteit, li deit sas *incumandasciones de s'àmina* e si nch'esseit dae s'aposteddu. S'atìtidu bàsciu de sas atitadoras in tundu a su muribundu, sa pregadoria, s'alceit finas a s'avrèschida de su sole.

Li ponzeint unu giuale suta de cabita, sas fèminas; podiat èssere chi in vida nd'aeret brujadu unu, finas chena lu chèrrere... si gai fit istadu, como, gitènde-lu suta de conca, si nde podiat andare tranchìgliu.

Pone-bei sa pedra, puru, cunsizeit Titia Melone carchi ora de orassiones e de avocadas a pustis. E-i sas pedras aparfeint a dae in antis de su letu: Si podiat dare chi su notàriu aperet giumpadu sas làcanas de su terrinu de calecunu àteru, finas chena l'ischire o nono, oburu ispicende carchi pràtiga de illacanonzu chi apat fatu impossessare a calecunu terrinu non sou. E custu lu munteniat apitzigadu a sa vida, alu.

Est malu a mòrrere, su diàulu cantu est, sulvieit Bobore Cabiddu a sos cumpares cussa note, in s'ùnica ostera de sa bidde, in antis de si nche

recuire a in domo a sa de sa muzere e-i sos fizos.

Tia Istevania nat-chi chi su Dutore aiat bidu s'umbra sua isconcada betada a muru e rebatida, su manzanu de sa festa de Santu Giuanne Batista, neit a Bobore sa muzere, cussa note etotu, in antis de nche l'àere intro de a issa in mesu a perras caldas e tostas.

Sas fèminas ispozeint su *maleriende*, mischinu, e l'ungheint chin ozu nuscosu, lassènde·lu nudu subra de letu, imboligadu chin su letolu ebbia. Una, sa pius manna, li bogheit sa cadenita de s'oro chin sa rughefissa chi gighiat apicada in taju, averiguet su corpus prammu a prammu. Posca, a pianeddu a pianeddu e nende un'Ave Maria, nd'ispicheit dae sas paradas donzi fregura sagrada, nde bogheit dae su mòbile a costazu de su letu una immazinedda isarbulida e feminina de Cristos, un'ampullita de abba de Lourdes, a fromma de Madonnedda. Dae su codominu nche la fateit lassinare a intro de un'iscàtula de cartone impitada a nche pònnere donzi calidade de relìchia.

Si nd'est bènnida s'ora, nelzeit sa betza a una comare, una sorrastra de tertzu o quartu gradu (manuera o ermanita pro la nàrrere che a mannos nostros) de *su Dutore*. S'àtera fateit chi emmo chin sa conca, s'afieit s'isciallu e, muta, si nch'esseit dae s'aposentu.

Est malu a mòrrere, Est malu a mòrrere, Est malu a mòrrere.

A Abbacai la bideint benzende, chi sa die fit intirinende.

Ambulaiat lestra essende·nche dae a dae in segus de su cuzolu chi nche daiat borta a sas iscalinas de su cuventu de Santa Rita, chena pidighinare, bene afianzada in s'isciallu trementu bene sizidu in sas petorras manilalgas de sarda, unu zufu aneddadu ebbia fuiat a sos pilos bene remonidos, allijados, mutesos frimmos chin folchitas de ossu, sos ojos che titone inchesu, mujados, sos bestires longos a calcanzos. Si fit fata pius alta, lanza e-i s'incarradu ozastrinu, galana, ermosa de avassu pro istare semper tota acucada in sos pinzos, comente naraiant sos màscios de sa bidida, chin bestimenta gai mùrina e grae, pro si nch'intuveddare intro de domo manzanu e sero chena si cojuare. Dae cando tia Annica aiat dassadu custa vida terrena, in bidida curriat boghe chi donzi segretu de sa *majalza betza*, como, fit intregu de manos suas, chi totu sos mortos chi selviant a Annica in antis, como fint suta a cumandu de Abbacai.

Nat-chi chi sa note borulaiant, a tentonzu de domo sua, totu sos lupos de su mundu.

La bideint benzende, rùndine lestra e malèsiga, muda, sa parte de suta de sa cara apeneddu allùghida dae sa lughe de unu lantione, e rujeit sa piata de cheja, e-i sos pitzinnos si frangheint, sos canes la fueint. Benzeit chin su bentigheddu lezeru de atunzu, paradu a irrujgheddare sas bides e a cantare mìmulas de *gianas*.

Acudeit a in domo de su notàriu Lòriga, nche pigheit in sas iscalinas. E-i sa zente si parteit in duos pro la fàghere colare.

Cando Abbacai si pareit in dae in antis a sa gianna, a sa muta, sas

atitadoras totu in tundu a su letu chi fint addeschende su *agiummai mortu* chin sas làgrimas issoro; totu in nd'una sesseint cantigos, atitidos e pregadorias. Si nch'esseint dae s'aposentu una fatu de s'àtera, e bistentosas lassineint che barcas dae s'oru de su mare, posca de un'isperiada culia e lastimosa a su *morturu*.

Tancheint sa gianna, sa maniglia ischilieit.

Una comare in sa missa de sa domìniga a pustis, aiat posca contadu a sas àteras de àere bidu, in antis de si nche bessire dae s'istantzia, una làgrima assulcende sa cara tètera de *su Dutore*.

Un'àtera neit semper in sa missa, peristantu chi su babbai retore nche fit ingullende s'òstia, de nch'àere arrambadu s'orija a sa gianna e de àere intesu nende intro de s'aposentu de su *pius mortu che biu*:

Malaitu chi sias! Non cheres crebare, bene apas s'ora? Sicu pèrperu chi t'acàtene!

Propriu de diai, malcheit sa comare e-i sas àteras isbambarrieint sos ojos bagantes e porcheddinos: apo intesu chin sas orijas mias “*Non cheres tzocare, abozadeu? Sicu che corru chi t'agàtene!*” E bois già *l'ischides chi già b'intendo bene, già*.

Ch'est fora de sa morale de Deus, cussa putzinosa malinraniada.

E luego a si sinnare tres bias cherveddera e petorras.

E-i sas àteras comares a fàghere che pare, alcende sos ojos a chelu e posca iscaminende-nche-los a su baule *de su Dutore: Eeeh, sa vida est!*

Abbacai si nch'esseit pagos minutos posca chi fit bènnida, dae s'aposentu de Vitorianu Lòriga chin istùdiu in Casteddu e in Aristanis, Dutore e notàriu.

Nd'esseit a sa muda e a s'ispìcia.

Nd'isbrateit dae sa domo comente fit bènnida.

Sas fèminas ischeint, fatu eretu, chi b'aiat de nch'interrare unu mortu.

Che fit isprefundadu in s'iscurigore.

Malaitu sias! Non cheres mòrrere?

Sas feras gherrant, in antis de si nche mòrrere, respondeit 'Itorianu Lòriga in s'iscuru e s'aturdeit chi sa falta de pronuntzia chi nch'aiat bogadu s'uju a su tzegu e chi l'aiat dadu matana, istragos e cumplestos tota manna sa vida – cussa V a postu de sa R, sa Z in logu de sa S – fit, comente e pro meràculu iscumpàlfida.

Sos òmines pensant, allegheit sa fèmina.

Apo peleadu tota canta sa vida pro diventare su chi so.

Lea-lu, li neit sa fèmina in corrotu, aporrende-li unu giuale pro boes.

Fit sa criadura pius bella chi aeret mai bidu in sos sessantabàtoro annos de sa vida sua.

S'òmine fateit unu passu a in segus, pius che àteru pro non si fàghere

tzirigare dae a issa ca, a donzi manera, ischiat chi aiat unu tòchidu astradu e assustosu.

Lu debes leare, bi la sigheit sa fèmina.

Apo ammuntonadu e acolumadu e ingolofiadu e illutriadu e-i como chi mi nde poto allibiare NON CHERZO MÓRRERE!

Sa fèmina si mustreit pius ijoriada che aciddata, *totu printzipiat e totu sessat.*

Ischis cantas cosas lasso innoghe? E a chie andat totu? A Babbai Piga e-i sos pianos altos suos.

Est su chi as isseberadu a bididu bidu. Aias unu fizu tue, e podias èssere diciosu, e una fèmina chi t'at intregadu su corpus sou. Finas su coro ti cheriat pònneru in manos ma tue nche l'as frundidu, betadu addae.

Una tera... si nche giteit sos pòddighes a buca e si rasceit sas laras ammortighinende-nche sas peràulas: ischiat chi chie si siat s'esseret atrividu a torrare cussa fèmina no aiat àpidu unu cras. Totu in una s'intendeit che abortijadu, chin sa freba.

Fit una fèmina, respondeit s'àtera a boghe bascita.

B'at fèminaZ teracaZ e fèminaZ maVcheZaZ e pVo donSuna b'at una pVeneta.

Ecolla chi, già fit ora, bi l'aiat nada tota a cussa àtera brùscia manna de una teraca incorrutada.

Posca s'ammenteit de s'inzenzu de sa pronuntzia.

Fit torradu.

Alu. Ma como sa cosa non fit de tènneru in contu.

De su restu addite fint bonas sas fèminas si no a caentare letos e a los torrare a fàghere? Si una fèmina a curtzu deviat àere, isse, su notàriu Dutore 'Itorianu Lòriga chin istùdiu in Casteddu e in Aristanis e amigos mannos in sas fortzas de s'armada nassionale e in su Vaticanu... emmo, una Marchesa ebbia (zovanedda e galana) podiat èssere. E finamentras si aiat àpidu interessu pro sos benes suos... bene meda, aiant aciapadu unu cunseltu de vida, nàmulu, gai. De vida profetosa pro ambos duos. Ma fit istada una Marchesa, ajanedda e ermosa.

Nono, una... mutza de coghina... una... servidora e-i su burdu sou. Cussu fit su fadu sou.

Sos meledos suos s'arresseint cando s'àtera illongheit sos bratzos a chirru sou.

Su gianu tou so deo, neit sa fèmina, e-i sa boghe sua como non fit pius nen dulce e nen mancu arrughida cantu altiula, sica e minetosa. E aberzeit sa manu.

In su prammu aerzu de rosa li besseit un'isempiada, a s'incomintzu minuda, lezera.

Sa felta si fateit pius funguta, crescheit.

Alu de pius.

Dae sa buca de sa fèmina mancu tzinchiddida s'intendeit, ne una lùtia

Sisìnniu

A ùltimos de Santu Aini sos *sàltos* de Barbàgia s'isboidaiant a s'avrèschida de su sole; Sas amas de belveghe recuiant in antis de sos ùltimos de abriale.

M'ammento de sa bidida, in deghe minutos la rujei cantu fit longa, e fit a rajera, partida dae carrereddas interias istrintas-istrintas, domos betzas iscrostadas de ischistu e puru allegritadas dae sos entinos, rujos e grogos, de sos costùmenes femininos e dae sas aguzas de Santu Giuanne in sos balcones de linna cossumida). E bidias cabulende dudosu, a s'arramba-arramba a sos muros lanidos e chin s'anca dereta pius cultzita de sa mànchina, a Barore, su biscioncu de sa bidida, chi fit limbitòchinu e imbambusinaiat otera chena cabu e nen coa, pro sos pius. Totore, *in custa manera lu tzerriaiant*; fit abarradu *guastu* posca chi una caldaja si tzocheit in sa frabica, in Isvitzera, in su millenoighentossetantases, inue isse tribagliaiat avitende bullones in sa mantenidura. Cando li beniat su fàmine, Totore nch'intraiat a sa butega (già est cosa de nàrrere chi bi nd'aiat àtera, mancu s'assimizu!) chi bi fit in cussu logu, sa de frades Locci, zente assiendada de poltafògliu e de coro, e dae sos isportinos de su repartu fruture e beldura si nch'obighetaiat una banana. Si l'innetaiat intro de sa butega etotu, a dae in antis a sos ojos de parrochianos e meres e, in bona paghe chin su mundu, si nche la gaitzaiat a fùria de barra, catzende-si sa gana.

Su fiagu de minestredda de merca leaias, fatu uturinos, istrintolzos, rugheddas e carrereddas, e s'intendiat pius a crispu inue sas fèminas antigas, incrijidas, atronciulidas, apijigheddadas e totu ancujadas in su nieddùmine de sos isciallos e de sos mucarolos de conca issoro, irraniaiant sas coronas che-i sas dies, e-i su manzanu bi fit s'essensu de pane fatu como un'iscuta ebbia, caente de furre che a una pregadòria, de cramida de brunzos a missa, de màulu duritosu.

Si tucaiant (prontos a cabulare finas pro chentuchimbanta chilòmetres pro nche giòmpere a sos zassos de ijerradura) dae s'Arcu de Tascusì o dae cussu de Guddetorgiu e sighiant fatu *Genna de Nuxe*, inue brotaiat una bena bona a catzare su sidis a sas bamas de berveghe, e peri Punta Tragos, luego foraidda, in Sa Serra. A pustis de sa contonera, subra, in sa rughe de caminu, rujaiant sos Litos de Ortu de Oro e, a bias, si pasaiant in sa pinneta de Antoni Pilosu, cussu mastro de muru ciancanu, mesu isarchiladu e a una manu ebbia, giòmpidu chi s'àtera la deit a s'indonu a sos austriacos.

Dae Foresta sos pastores segudaiant sas sèmidas oru-oru sa tancas de sos Milanesos, muros burdos pesados pro fàghere a mancu de b'àere illacanonzos imperistantu chi b'aiat tramunonzos, finas a Santa Sofia, inue si discansaiant.

Torrende a mòvere, posca de Murtedu, nch'iscasciaiant, falende·nche a chirru a mesudie-ponente, ponzende fatu a zassos buscarizos.

Innoghe sas sèmidas s'illadionaiant fatende·si pedrighinosas; si nch'illalgaiant a su mancu de unu chilòmetre dae sa sienda de Piras.

Sos bamalzos nche colaiaiant s'àidu de Bau Ebbas e, lassende·si a Nuràdda a manca, si nch'agataiant in sos zassos paulesos de Cea de Nuragus. Su transu sighiat a banda a sos matedos, chi aiant sa nodidia de èssere barrios de interzu a tupas, a majas e a calavojos basbitos e vicànicos a ludraos barrios de almutu.

E millu, a dae in antis a ojos, bellebai *su cuile* de tiu Antoni, mannu perlargu, inue si nch'acorraiiant sas balveghe pro sa mulghidura.

Sa pinnetta, su cubone chi faghiat de domitedda a su pastore, dominaiat subra de cale si siat cosa e “gallizaiat” subra de totu cantos. Sa cobeltura mi l'amento a pinneti, de sidas addrummentadas subra de fundamentas de pedra burda. Nuda, chena fruninzu e chena balconitos; gighiat su foghile in mesu, chin una gianna chi pariat de b'èssere a sa bènnida ebbia de su mere. Sos trastes de cuile, est a nàrrere totu sos pinzos chi si podiant àere in sa cuilalza, fint sa istoja, sa beltula, una tasca, unu faltzone, unu gabanu, carchi istelzu de oltiju. Non b'aiat corcadolzu: Pedrigheddu e-i sos cumpanzos de fadu, pro si pòdere fàghere unu sultu, isterriant in terra una lòscia o sa bètula bòida e si cuguzaiant chin su tabarru.

Gai, che in cussa note de *Panas* chi samunaiant in lìscia e aboigaiant su maudinu acrisadu (*uahooooooooohhhh!!!!*) fatu sos oros de su rizolu chi bi fit in rughe de caminu, dae sa una a sas tres de manzanu; sas belveghe, inghilimadas e mutzas totu a inghèriu che-i sa luna tremulaiant, a sa muda finamentras issas *comente e isteddos*, astros inchesos, chijinados in colore de cane fuende in s'iscuru, a s'ischimuzire de cussu bentu tèbiu e nuscosu de murta, de melalidone. Pedrigheddu ischiat chi acoveddadu suta su gabanu tota manna sa note, chietu e masedu, deviat istare.

Fit timende chi *s'ammutadore* esseret bènnidu a nche l'issaèschere in su sonnu chin cussas francas suas longareddonas, bistortas, carranconosas e unqipuntudas, allupende·nche·lu de angùstia. Non fit pòtidu bènnere bene a nche lu giagarare; comente si nche diat pòdere fàghere irraldare unu *pesàdighe?*

Si bi fit istada tia Costàscia, tando emmo chi già l'aiat ischìdu comente fàghere a nche l'iscaniare... issa, paris chin sa sorre Tzeledda e-i sa fiza ajanedda de custa ùltima, Fulminada, - paralumenada gai ca proite nascheit in una note de tronos e lampos, dae una mama leada in totu dae s'isprammu e-i s'abrionùmine pius nieddu -, duncas una betza, una ajana e una vîrzine; sas tres nche fint andadas a sa gruches e, bogada·sis sas iscalpas, aiant signaladu in terra, a carvone, inghèrios e ìchisi che a Rughes de Santu Andria, e posca si nche fint dadas a atolare sas àminas de sos mortos male:

Áminas mias degolladas
Áminas mias ingannadas
A su mundu sezis bènnidas.
Pro Deus Onnipotente
Faghide-mi otènnere custa gràtzia prontamente.
Si bois custa gràtzia m'acanzades
Faghide-mi-lu intèndere
Cun sulitu fatende
O cun porta tochende
O cun cane baulende.
Et Verbum caro factum est.
Prestu, chi de manu forte abbisonzu ch'at!

E posca, a li bogare de cabu chin sas nuinas tichirriende, tocaiat de nàrrere trèighi bias: TRES IMPICADOS, TRES ANNEGADOS, TRES MORTOS MALE!

Pedriheddu ischiat chi non deviat nen mancu respòndere a sas giamadas de sos *sùlviles* ca, chi est cussu, nche l'aiant pispisadu, totu in una, a subra de coddos abba chi brujat che a fogu malu; cussas fèminas mortas de iglironzu chi torraiant in mesu a sos mortales chin sos mantessi aelzos chi apeint cando fint alu bias, resultaiant cundennadas a samunare sos bragalitos de sas criaduras issoro finas a sos sete annos, ca mortas in manera sòrina si nche fint.

Non podiant chistionare, arrischende de s'istraviare o, peus puru, non podiant sessare de colpu su tribàgliu issoro, naraiat Babbai Pes a sos filianos de cussa bidde de mortos, de cussu trighinzu de colvos chi alu no aiant apresu a bolare: ohi, fizos! Atentos, istade ojiabertos e siedas atentzionados a non faeddare a sas panas de Genna de Susu, fizos mios! Ca si sutzedit cussa, sa penetentzia de custas àminas male fadadas torrat a partire dae s'incomintzu; ateru e che allèviu a sas àminas diat èssere!

Non b'aiat bancas oburu cadreas inue b'aiat bamalzos; manigaiant sètidos subra de unu tzompeddu de oltiju, dae s'istaca nd'aiant bogadu *su mesturu*, regotu mùstiu, peta porchina ammulzada.

Bos cherzo fàghere unu contadu, murrunzeit Pedriheddu chin sos amigos suos chena si los abaidare in ojos, pilos aneddados nieddos e rebelles subra sa cherveddidura alta. E nche ponzeit in sa terra nuda sa resolza impitada in s'ara pro partire su late giagadu in su labiolu de ràmine.

Est s'istòria de Mussegno, de su Piscamu Sanna Maria; "Conte" preigadore bonu de malafatia e amigu de Padre Murittu.

Babbai Murittu chi s'indiosaiat de sos interros, mentovadu in tota sa leada pro s'*Acumpanzamentu Bruja Mudandas sou*.

Sutzedeit pro sa sepultada de Pepeddu Pirodde.

Nat-chi chi chin sos botes suos de massaju – semper sos mantessi fint; trachidosos, istampados in punta e-i sos tacones totu illutriados - Padre

Murittu andaiat a punta a in antis, *rachidianu guidajolu*, a s'ùltimu acumpanzu a su corzu de cabuene Pepeddu, muidende Pater Noster e amparos pro su biadu chi, *mancari totu custu, de unu picicocu bonu etotu si trataiat. Non bos apo a nàrrere chi si distinghiat pro onestade o fidadesa, nono. Custu non bos l'apo a nàrrere, ca si nono a s'inferru deo nche dia dèvere fèrrere, pro fàghere fàghere fregura bona a cussu santu de unu cristianu. Ma tantu est. Sa vida est gai. Est arria de pretzipitos. Galanos e feos. A bias ermosos e àteras boltas malos. A bias bonos e a boltas pius pagu bonos... e bois a las agradessides sas tentasciones, fizos mios?*

Nooooooooooooo!

Fizos bonos. Tzertu chi nono. Tilipeddu... beni a innoghe... e non curras, disgrasciadu... custos giaganeddos... mmhhhh. Tentasciones belleddas e lègias. E innoghe s'idet sa fortza bostra de cristianos, fizos mios. Non nche divides rùere mai in s'òbiga chi su Putzinosu male intraniadu, in donzi cuzolu de àndala, nos ponet... santificadu su nùmene tou siat... eh eja, eja, eja... una bolta su Diàulu si caratzeit de mula, pro tentojare unu fizu disauradu chi nch'abarraiat a tesu dae sa pobidda treghentassanta dies subra de treghentassantachimbe a s'annu, pro si contivizare fiados e coile sou. De Mula. E custu fizu s'iscuru, bos lu naro deo... fatu siat s'indeletu tou comente... guasi s'indeoseit de custa mula.

Unu Ooooooooooooooooooh!!!! si peseit dae sa profescione. Ite sa mula li fateit fàghere a su cristianu nostru, a dolu mannu sou, non bos lu naro... eh, fizos mios, bughias de su Diàulu sunt! Su pane nostru fetianu dae-nnos oe...

Faleit unu mudigore pesosu, atzantaradu e aciddadu, abeberecadu. E cue isteit chi Bainzedda Dore, chin su bellu tzèriu sou muntesu altu, in mesu de titas; intendeit tuchende, chena pòdere atuare dae cale zassu pretzisu de sa pultascione esseret bènnida, un'isbuvonada, unu bete tròddiu chi, pro sa bombiada, che tronu nch'intumbideit in s'adde intrea. Agiummai Bainzedda non si dismajeit tando chi, in antis, de istintu, furrieit su tuju a su rembumbu de s'imbusinada. E totu cantos, unu pro unu, si bolteint a s'isperiare in cara s'unu chin s'àteru, averiguende-si tra pare in chirca de cumprèndere, onzi unu dae sa chiza de s'àteru, chie balla l'aeret pòtidu lassare andare cussu bulione de entos malos, de chie fit sa neghe.

Ma neune nde poteit bogare atzola.

Amen, babbai Murittu segheit in cultzu coriosidades e pregadorias.

E totu s'ammenteint – oe chi est oe alu lis benit a mente – de s'interru de cussu mischinu male assortadu de Pepeddu Pirodde comente de *su corteu de sas mudandas allutas*.

Ma bos fia nende de su Piscobu Sanna Maria.

In bidda si ponzeit a Cabu de sa Cumpanzia de sa Bona Morte.

Su tazu de drangalleos fit fatu dae Mussegnore, dae unu giàganu e dae bàtoro fideles, in s'òldine: Onnis Ànghelu, Pirodde Severinu, Pira Totoi e Fois Antine nadu Titinu.

Fatu istat chi cando calecunu in bidida fit *malu a mòrrere* gai comente lu fit istadu a vivere, sa pultascione la bidias partende dae cheja chin, su primu de totu, *unu Mussegnore* barrosu chi, afumentadore in manu, ispalghiat timanza totu ue; a costazu su giàganu chin su pispiadore e, afissa in punzu, un'ischiglia semper a s'intinni-intinni. A dae in segus, a corteu allegru, sos òmines de sa bidida e-i sas fèminas, a cùcuru liadu *chin su parenanti*, sa falda antigòria posta a su revessu comente e segnale de corrutu.

Sa grefa e, fatu-fatu, una bruscanàglia codiana de fichetes, piseddina e pirastrina, andaiat in dae in antis, delantende fatu istrintolzos, carrereddas, urgos, domos e batos ingalenadas o assuende, ambulaiat a bellu a bellu cantende rèchias e resende pregarias de mortos finas a in domo de su male assortadu muribundu chi, si in s'impestantu non bi l'aiat fata, a lassare sa vida dispedende-si dae custa terra, apende alu dies istentadas, bidende untulzos e istèaricas, de seguru, tiraiat s'ùltimu isalenamentu sou, su pius sufeltu. Acudeit chin su postale, su pìscamu Sanna Maria.

Nat-chi chi sos diàulos fint sos teracos suos e chi isse los ischiat cumandare a genieddu sou. Nat-chi su siddadu l'acabideit gai, Sanna Maria, fatende sa ghinda e lende a faladas de pede a culu sos malèsigos. Aiat unu liberu antigòriu meda, raspignadu dae sas bibliotecas vaticanas, a su chi s'intendiat in ziru. Unu liberu mannatzu e trementu, unu cumandu chin iscritas, pàzina fatu pàzina, duas peràulas ebbia: *Dìmonios e Diàulos*.

E cando isse cheriat unu piaghère piessignu li bastaiat de lèzere pro un'ora sighida sas duas peràulas e-i sos ischìbulos *satanassos*, cosa de abarrare a buca aberta, bogaiant su bicu luego prontos a li fàghere de teracos. Una note nch'acorreit una ghenga de bandidos pregniados in tundu a su fogu, gai si narat. Bruscanàglia chena pane e nen mancu ondra. *Deo bos fato diventare assiadados a totu cantos sos chi seziis*, neit presumidu su pìscobu Sanna Maria.

Aiant isfoigadu unu carralzu, l'aiant mundadu e subra de unu letigheddu de naes, isfrunzas e fozas nch'aiant assentadu unu porcheddu furadu dae sa tanca de unu Jersesu, *cotu a carralzu e lipadu*.

Su pustis chena si setzeint totu coronados a sa foghilada alu tracheddadita; sos caddos lassados iscapos pro pascolare a pàsciu totu in tundu. S'abbuera incomintzaiat a si pasare in sas chimas de sos montes colore de ferru, si faghiat pius bàscia, pius bàscia e crispa, una lòriga de s'aera sola, ammesturada e cufusa chin sa terra chi finas a pagas oras in antis fit irrujada dae unu sole chi pariat de ùltimos de triulas. Cussa note non b'aiat luna e nen mancu *Panas* a curtzu a su trainu e mancu un'isteddu, ne unu tilipilche cacarru crichidende e pius pagu puru unu cucummau cantende e nen mancu una foza ischimuzende.

Istade totu paris e muntenide·bos a s'avèltida intimeit Sanna Maria a sos angazos amigos suos. E non timedas ca sos tres coinieddos fiagant sa timòria bostra in antis chi bois etotu la nuschedas. Cale si siat cosa sutzedat no apedas pore; issos non bos ant a pòdere fàghere nudda finamentras a cando sezis innoghe chin megus. Su dinari nos nd'at a bessire a fora dae orijas.

Un'altuddu atravigheit sos oretados dae sa giustìscia, chi abarreint che abucallotados, nesciune s'atriveit a tzinchiddire.

Chin una canna ùlpina, Sanna Maria signeit unu chilciu mannu in terra, e intro de custu un'istedda a chimbe puntas. Si nche setzeit in mesania.

Donzi unu de a bois s'assentet in una de sas puntas de s'isteddu, ordineit.

Chimbe fint sos “cancaros” e in chimbe si setzeint.

Dìmonios e Diàulos... incomintzeit a raunzare a ojos serrados su pìscamu.

Dìmonios e Diàulos, Dìmonios e Diàulos, Dìmonios e Diàulos...

Gai, pro un'ora sighida e-i s'istrachidùdine si li fit allieude, su suore li fit falende a tròglios in frùntene e in memòrias.

Dìmonios e Diàulos, Dìmonios e Diàulos, Dìmonios e Diàulos...

Apeit unu assustu, iscanzeit sos ojos. E-i sos *rètulos* aparfeint in s'iscuru.

Unu Gighiat sosorros de boe e-i sos pes de pudda, drangalleone ruju che-i su fogu, nat·chi fit.

Sos *pregoniados* non si moveint dae su logu issoro.

S'àteru si moviat topi-topi, ma non si cumprendet bene comente aperet fatu a ambulare, giòmpidu chi non gighiat ancas che a totu, cantu bratzos longareddones de pulpu e sonazas de colora e milli ojos in restu de corpus.

Sos *foressidos* non si moveint dae su logu issoro.

Sos *mastringannos* gighiant a pala sachetas arrias a isticu de marengos de oro.

Sanna Maria cumandeit chi su dinari esseret istadu lassadu in antis a pes suos (*Dìmonios e Diàulos, Dìmonios e Diàulos...*).

E sulvende e raunzende deretu a sos chimbe iscaranos, cussos *coeddos* ponzeint mente. Ma a su giùmidu faltaiat alu unu *Lebeddu*.

E-i cussu si pareit in antis che a unu cristianu cale si siat a caddu, in sa traschia, chin berrita e ciancheta de pedde belveghina e bulzos lughidos de pedde trementa. Si presenteit chin a costazu duos carabinieri a caddu, unu a un'ala e un'a s'àtera.

OHI! Abboigheit unu de sos bilbantes dae sa punta sua de s'istedda, ISCOBIADU M'ANT! MORTOS TOTU SEMUS, NON SI SALVAT NEMOS!!!

E in antis chi Sanna Maria aeret pòtidu nàrrere o fàghere carchi cosa, cussu pirastru tzontzone, galioto, carimalu, tristu e metzanu, isse ebbia chi fit bènnidu a gropera a unu mulu; si nche brincheit a subra de su mulete e si

tucheit lestru che-i su bentu, andende a s'iscunfùndere chin su litu fruscu e ìnnidu de chercos e fundos de castanza.

E-i su tertzu *Codieddu* incomintzeit a iscacàglios de risu e-i sos ilgribbis s'iselgheint, e cussa rìsida si fateit pius apoderada e diventeint tres e posca chentu, milli pabados e tacullidas soldìgas de arrennegados e-i sa terra e-i su chelu in tundu si trinnigheint aberzende-si e-i su fogu apeit un'iscoitzada de alluta e-i su bandidu a caddu a su mulu sou, in mesu a s'òspile, nd'iscolorijeit a sa terra ispoza pro s'iscualtarare dae s'assolocu; Isse e-i su mulu sou chi nche l'agateint chin sos alchiles de a dae in antis mujados a punta a in antis, sos ojos apirastrados, su saliatzu in buca e-i su coro crebadu.

E si nch'imbelgheint sos *ifrennales* chin s'addoru issoro, chin in pius sas àminas de unu persighidu dae sa giustìscia e de su mulu.

Custa est s'istòria de su tramunonzu, custu est s'istòria de sa vida, in Sardigna mia de su coro; custu est sa trà Muda, custu est sa vida, custu est su sàm bene chi giuilat, e-i su binu e-i su totu. Custu est Sardigna, zassu de rà nchidu amore, custu est.

Custu

est.

E Sisinni nde fit parte.

Cosa de non crèere, penseit chin boghe russa e alta Sisinni Iscanu a mesudie, riende-si-la suta a una paja de mustatzos russos che tuddas de porcu.

Non si podet crèere a beru, torreit a nàrrere pius a forte.

Sas petorras si alciaiant e si falaiant a istiros, sas dentes si li fint presas paris.

Su risigheddu non bi fit pius e-i s'òmine iscumbataiat in ziru, chin ojos iscretidos, aporaditos e inchizidos, ite esseret sutzedende.

Noe concas, a rapu e piogosas, ispraminadas unu pagu totu ue *a pedire* in tundu a sa banca, *che-i sos pilos intro de su mucarolu nieddu de tia Pepa, sa muzere de su mastru de muru de cussa bidda de mortos*, impiciada male in mesu a s'atabatza-atabatza a nde pesare dae s'aiscu, chin cocera e folcheta, tres culunzones tres sucutende de bagna chin laldu, casu belveghinu e amenta pro donzi buca e donzi mata bòida; si punteint fintzamente a sa conca chi pensaiat de pius in sa famiglia.

E-i s'ammutzighineint. Sos ojos maduros de criaduras e mama – calentes, totu pretzisos, arrodidos dae una rajera de pibiristas nieddas – ampareint chin aju sa ojada de su cabufamìlia.

Pius a in cuddae de sos bidros baulaiat unu Eulu letranghicurtzu,

banduleri, BalenteBeulante. Atzotaiat sos faos drommigheris, ancujende·los comente e cannisones, e che-i sa canna, essende mere mannu, los faghiat sonizare, frijinare, allegare de *maudinos de majalzas antigales* e, essende fantzellu, los batiat a puntos de lis tocheddare su coro, de torojare de piaghère. Nat·chi diat parrere chi, in mesu a cussos faos, b'apat bìvidu e iscurrizoladu una *Giana* chin sa pedde de èbanu e ojos rujos che titones inchesos, tostada·nche a fortza dae su mare sou dae unu gianu isfediadu. Nat·chi cherfeit bene una bia ebbia, Reina, ameit su Re sou a deminos chi nche li leit alientu e alma e pensamentos, achiridu tantu de nche lu lassare andare e, posca, fuire·si·nche a tesu, pro chi su more non si nche l'aperet gitu finas sa vida. E si naraiat chi isteit tando, chi sa Fada incomintzeit a *perdimintare* cantos de su coro sou, a s'isperdisciare issa etotu in sos colbalzos de sa mente sua. Donzi peitida, donzi bolu, donzi logu fint ammentos pro a-issa. *AmmentosCaravùzulos de tribulia*. E a donzi pedutu, a donzi bolu, a donzi logu unu cantigheddu de coro nch'afungaiat in sos tempos; *coro de Giana illaunidu comente diliconzu est su coro de s'òmine*.

E si setzeit in unu nodu sa Fadanza, e incomintzeit a tichirriare pro su disisperu. E-i s'addoroju si bolteit in bentu e in temporada e in ràganu, assustu de onzi vivente. E posca assussegu. E nch'iscasceit de conca, sa Virzine. E alu andat feri-feri in fromma de tirulia, sa buca colore de cheriasa, diventada bicu murenu e tostu che-i s'ossu, colore de bascu e iscasciolletada pro amore e chena sentidos e chena coro, in chirca de chie pius no est.

*Fada, sa Bìlghine, Sa Giana Reina,
E in sas multas, s'arrocat su cantu (dae sinu, àrriu, su sutzu),
Fruscu su mare, IspèriaIspèriadi: inie sos sentidos, su coro
ArrastuDòlima de Fada e fèmina, malàera, malattia de more (suore)
E neune s'at, mai, a pòdere acunoltare.*

Sisinni b'aiat crètidu semper.
A sa Giana, b'aiat crètidu sèmpere.

M'ammento chi andaiat fatu su logu imprabastulende, cussas bias chi *su binu bonu* isteit pro a-isse pius bonu puru de àteras boltas tantu e cantu chi si nche conchineit a pensare chi emmo, chi si nche nd'aiat pòtidu tragheddare galu carchi litru chena nd'àere in segus istragos mannos pro fìgadu, dinari e muzere; chi nche l'aiat bida, a su tùncia-tùncia, cue subra, in pitos *a sas rocas*; Pianghende chin unu piàntigu mentòsigu, màzinu, in antis de piseddutta, posca de ajanedda e, duncas, de fèmina manna e bantziga. In ultimera diventaiat tichirriu, cussu rògliu sighidu, e longu, chena moduladura e nen mancu tonu.

Abbòigu de istria, pariat. O de batu infulcada.

E nat-chi chi a Sisinni sa Fada lu fit aisetende; gai de a beru: lu fit imbarende.

Chi bi l'aiat promissu issa.

E aperauladura de Giana est imprumissa muntesa.

E isse bi creiat ca bi *cheriat* crètere.

Crêre a su de non pòdere crèere

Cosa de non crèere a beru, mimuleit Sisinni.

E como chi sos annos si nche fint colados, e gai che paris, s'ajania, s'òmine s'isperiaiat in tundu e in cue, inue aiat crètidu de bìdere sas conchigheddas tusas, sas cadreas fint bòidas, e betzas cantu e a isse. E in cue, inue creiat de annotare sa muzere pitzinna, raida de sa criadura culia *galana e amprosedda*, impiciada a aporrìre sos *culunzones* sucuta sucuta de bagna chin azu, laldu e amenta e murmutende pregadorias antigorias iscagatzademònios; in beras b'aiat iscuru, iscurigore ebbia e-i cussu biuldu de boghes como faeddaiat de mudìmines, ca tia Pepa a s'ora chistionaiat chin sa terra, non pius chin Sisinni.

Duas notes in antis l'aparfeit, Pepa, comente de continu si li ladiat in cussos ùltimos tempos. Sisinni ischiat ite significu aiant cussas incaradas; conoschiat; sapesthiat chi si nche fit acultziende pro a isse su mamentu de sa *dispedida*. E deviat salutare sa terra, sas cosas de custu mundu chi aiat connotu e achiridu e ostigadu intro de tota s'iscunsagrada vida sua, deviat narrere adiosu a sa terra in antis chi sa terra aperet iscunzadu sas giannas suas pro lu retzire intro de a issa, pro nche lu fàghere recuire a su logu dae inue fit bènnidu (*“dae ue, difatis, benint totu sas frommas de vida, cue etotu nd'ant bistràsciu, cufromma a comente abisonzat chi siat, ca proite issas si divent ischitare s'una chin s'àtera sa neghe e-i s'iscontadura de su tortu, giustu s'òrdine de su tempus”* - *Αναξιμανδρος* -). E Pepa fit cue palonada a pes de su giachidolzu de Sisinni, duas notes in antis. Isse si nde fit ischidadu isalti-isalti e la bideit gai, àlbiga e lìchida che a vèrzine, nida e lìm pia comente la conoscheit non s'ammentaiat pius cantu tempus a in segus. Teniat degnessete annos, Pepa, cando Sisinni la bojeit sa prima bia, e fit ghirende dae su riu chin sas amigas, barria de roba samunada in liscia pro sos frades e pro sa mama batia. Fit lichisita, Pepa. Sisinni s'ammentaiat chi istaiat semper a su canta-canta; isse e-i sos àteros pastores ischiant chi Pepa nche fit in su riu illurizende pinzos, cando intendiant acultziende-si, in mesu a fundos de multa e cambas de figu morisca, sa boghe sua; cussu dillu de silena cruonza. Tando Sisinni si nch'intupaiat intro de calchi maja ispannende-si in apentos impuddilados, o detzi, in manera sìmplitze, totu assuadu si l'isperiait samunende e cantende, riende paris chin sas amigas de istròscia.

Michiri-nche-la cue a dae in antis a isse, alu, Pepa, duos notes in antis. A sa muda e rie-rie.

Pepine'...

...Pepinedda mia...

Posca Pepa non s'apeit pius in logu.

Deviat salutare sa terra in antis de si nch'intrare a intro de a issa, si deviat dispaciare dae chie aiat chèrfidu bene e dae chie aiat aolcadu.

Como si nde fit bènnida s'ora de lu fàghere.

E nch'esseit dae domo, Sisinni, chi sa luna si fit pesende già atzuda, a s'ispica-ispica in mesu a pinnas e alzolas e-i sos montijos a in giosso, a s'aju pariant cùmeros o coronas, iscusolzos rujados dae semos burdos, DudososCadreddos no assentados in sas cartas; cussos rizolos lanzos e iscoloridos che-i sas belveghe cando mancat s'abba e-i su terrinu s'aultit de elvas.

Che l'aiant interrada cue, sa pisedduta.

Ch'aiat coladu trinta annos tando chi Sisinni s'ammenteit a premore su logu, cussu fundu de suelzu azigheddu conchinadu a drita, una nae inditende su chelu, s'àtera sa terra comente chi cussu baule naturale esseret istadu, in sa realidade, unu pelmesu atrividu dae un'elementu a s'àteru, dae s'ispìridu a su corpus. Unu fundu de figu ìndia b'aiat crèschidu, isterrende-si in manera isprepositada, agiummai cherfende-si afranzare, inchìnghere, guasi inganidu de bardiare s'àrvure e, pius de totu, su chi bi fit cuadu suta a su piantone, e elvighedda trizile, e noale, a cuss'ora de sa note umata e pius cherameddosa, sulenada dae sos crìchidos de sos grìglios e-i su nescu manninu de sas tupas de filighe.

Che giompeit a cue posca de àere cabuladu pagu tretu peri su buscu, colende-nche in su tirighinu intuveddadu dae tupas de lidone e majas de rù. S'isperieit s'àrvure in mesu a sos àrvures e in s'iscuru mortu no lu bideit chin sos ojos, si lu sàgomeit chin sos sentidos ebbia. E chin sa mente torreit a bìdere a Pepa, piantada cue che-i su suelzu, a l'ammustrare su caminu chena pidighinare. Sisinni addueit, rueit a terra imbenujadu e frighinzeit, a pianeddu a pianeddu, pregadorias giojales. Posca incomintzeit a isfoigare sa terra raspiza a manos nudas, nche tzacheit a forte sos pòddighes in sa luzana e arrastieit ludu e raighinas, isfungudeit, aprofundeit. Sesseit, alceit sa cara a chelu e, a faca a isse, Pepa prenuisceit e amonesteit: *isfòiga galu*. E Sisinni isfoigheit torra, e tambene, e galu puru, chi li pariat chi non nde l'aperet bogada mai de cabu de isfranconare.

Apalpeit carchi cosa, una sacheta de iscacu metzanu pariat.

E Sisinni si nde trinnigheit torrende a sicutera, ca pro a isse isteit pretzisu che a retzire un'istuturrada.

Milla mi sa pitzinnedda, una zìngana fiza de boemos, nat-chi fit in bidida.

Che l'aiant bida caminende fatu sas carreras a costazu a sa mama isconfusa e a s'illora-illora, tota trintzipellà chi fit agiummai chena pinzos, pro carchi die, posca mancu sa mama s'annoteit pius.

E fit andata, sa piciochedda, a li pedire casu tando chi Sisinni nche fit pastorighende belveghes e crabas e-i su cane fit apeddende a sos tilibrios.

E isse li deit casu e *pistocu* e si fateint luego amìgos; uschinde totos duos zìnganos fint, chie de corpus, chie de conca.

E ambos duos criaduras fint, chie de carena, chie de pensamentos.

E *torra a m'agatare chena mancare*, li neit Sisinni.

E *ei*, l'aiat respostu sa piseddutta.

E bi torreit pro bìndighi dies a filera, andeit torra a cue a sa tanca, a *facu a su riu de pedra*, in mesu a suelzos e cannas e amentas fiagosas.

E-i sa de sèighi dies nche rueit in su riu (isse nche li cheriat arrebetare unu basu – s'ùnicu – e issa si nche fit ispisada rie-rie).

E nch'ischijimeit sa conca a fundera de riu.

Ma Sisinni ischiat chi neune, unu cras, l'aiat chircada pius, ca sa zìngara pro sos àteros fit che Mussinemos.

E Sisinni fit seguru chi nche l'aiant betadu sas neghes de nche l'àere tumbulada in su riu.

E Sisinni a su Maresciallu Mimmia Trimarchi, unu continentale de zenia sicula, no lu chircheit a beru in nudda.

Nen mancu avèltidu l'aiat.

Chena tzàntara e nen lèria peruna, nch'aiat serradu s'andariega in su tùrralu chi su mere impitaiat pro nche mìntere sas romasizas de dare a sos berres giosso in bidda. E-i sa sacheta nche l'aiat suterrada pianghende a toraju.

E atuende de fàghere falta, e lende seru chi tota vida cussa nècia l'aeret rolada e gai de a beru li costeit.

Suta a unu fundighedu de suelzu istròlicu chi a issa li piaghiat a machine ca incujaiat su truntzu e gighiat una camba chi inditaiat s'aera, tando chi un'àtera ammustraiat sa terra.

Sa boema isteit sa prima chi Sisinni aiat indiosadu a beru, chena mancu l'ischire.

Achirida comente sos ànghelos ebbia ischint indiosare.

Pepa si nde rieit in laras e Sisinni, fatu a òmine, iscapeit a piànghere a corrighinu,

E Pepa iscumparfeit

E Sisinni a su tùncia-tùncia iscutineit su sacheddu dae sa terra.

Perdònamì Signore, indulghe su pecadore, paèddami zìngala ca interrada-nche che fèmina e non che pegus nche devias èssere, no intuzada dae sa lèria de sos àteros.

Perdonaperdonaperdonaperdona...

E Pepa e-i sa *Giana Reina* millas paris e-i sa boema cue, Ànghelu de piciochedda dende una manu a s'una e leende a manu tenta a s'àtera.

E Sisinni cumprendeit de èssere istadu perdonadu, dae sa TerraDeus, aggrassiadu.

E chin Pepa, sa *Giana Reina* e-i sa Zìngara Criadura danseit cantu

isteit longa sa note.

Nat-chi chi lu bideint fatende *su ballu tundu*.

E dansare e dansare e dansare.

Finas a cando su coro non si li tzocheit de dassa e de d'icia.

E calecunu lu annoteit ballende,

(E oe chi est oe, calecunu lu bidet ballende).

Ma babbai Puddu chin sos giaganeddos suos, su manzanu, tzocheddeit sa gianna de domo de Sisinni pro nd'acogliere s'atrogu e pro li dare s'òstia, comente faghiat donzi die.

E lu bideit gasi, a Sisinni, chi pariat ingalenadu subra sa cadrea.

Non fit mortu no. Pro cussu b'aiat ch'èfidu alu tempus... tropu tempus pro nde subèschere sa dura.

E babbai Puddu neit in bidda chi Sisinni si la fit riende in laras; neit a beru gai: *si la riiat in laras tando chi pariat drommidu ma non fit mortu*.

In sa mesa ùndighi aiscos e ùndighi tatzas b'agateint.

E in mesu a sa banca, *in su tazeri*, trintanoe *culunzones* trintanoe, tres peròmene pro donzi buca e pro cada busèriga bòida.

E un'istria muda bene aplicada subra a sa de trèighi cadreas, aliserrada e conchibàscia.

La bideint acudende, rùndine frusca e acristada, muda, sa parte de giosso de sa cara illuminada pagu pagu dae sa lughe de unu lantione, e rujeit sa piata de cheja, e-i sa pigliotina si frangheit, sos canes iscasceint càminu. Benzeit chin unu bentu solocu de non pòdere baliare, ispìciu a allizare s'elva e a nd'istudare sas mimulas de sas *gianas*.

Che giompeit a in domo de su betzitu Sisinni, nche pigheit in s'iscalina ebbia chi bi fit. E-i sa zente si frangheit, partende-si a ambas alas cando coleit issa.

Cando Abbacai si pareit in dae in antis a sa gianna, muda che coighina, sas *atitadoras* coronadas totu in tundu a su letu, chi fint addeschende su *prestu mortu* chin sas làgrimas; bogheint de cabu luego càntigos e nuinas. Nd'istupeint a fora dae s'apoyentu una fate de s'àtera, addajadas rassineint che barcas dae s'oru de su mare, posca de àere dadu un'ùltima ojada piaidosa a su muribundu.

Serreint sa gianna, sa manìglia chiguleit.

Una comare, in sa missa de sa domìniga a pustis, aiat posca contadu a sas àteras cumpanzas de àere bidu, in antis de si nch'essire dae s'apoyentu, una làgrima assulcende sa cara tètera *de Sisinniu*.

Un'àtera neit, semper in sa missa, in trastempus chi su babbai retore nche fit ingullende s'òstia, de nch'àere arrambadu un'iscutighedda s'orija a sa gianna e de àere aiscultadu su ite in ora mala si bi fit apistuzende intro de s'istantzia de su *maleriende*: *Malaitu chi sias! Non cheres crebare? E già*

diat èssere ora puru! Tèteru che roca chi t'aciapent!

A *beru gosi*, sutallineeit sa comare, e-i sas àteras borteint sos ojos bòidos e porchinos: *chi non mova dae innoghe* - si jureit - *apo intesu chin custas orijas mias* “*Non cheres tzocare, abozadeu? Fritu e apirigheddadu chi t'agatent!*” E bois già *l'ischides chi già b'intendo bene, già.*

Ch'est fora de sa gràscia de Deus, cussa Tentadora

E luego a si sinnare tres bias cherveddos de dae in antis e petus.

E-i sas àteras comares a fàghere gai etotu pesende sos ojos a chelu e posca istraviende·nche·los a chirru a sa càscia de mortu de Sisinniu Iscanu.

Si contat chi Abbacai como chi est como aparfat e iscumparfat.

E ne-i su tempus ne-i sos instantarios de tzertas fèminas no est chi l'apant giambada.

Nat·chi chi si fetat bìdere in mesu a sas garrereddas, in sas domos sas pius male fadadas, in cussas notes chi finamentra sa luna timet de bogare su bicu a fora e andat a si nche cuare a dae in segus de nues de piumu. Narant chi si fetat a bìdere, Abbacai, in su pore chi perlongat su tempus, ismeuddada de ammentu de pedras chi faeddant, suelzos allutos, *gianas* e *Mastringannas* infurriolados e chi nche diet bolta in tilibriu e posca in silena o in sue o simplemente, nat·chi, chi lèet sa chiza de su mortu de su sero in antis.

E nat·chi puru chi, semper a sa muda e abbandada, bi la sigat a si mustrare, pro totu cussos chi nche sunt lassinados chena impudos in s'abba atanada.

E pro a nois chi non semus menzus de a-issos pro èssere abarrados innoghe, cantu, pius a prestu, semus chena cuscèscia peruna ebbia.

**Custu pisheddu de arantzozos est pro a tie, apo s'aficu chi t'agradessat
Det èssere una Fèmina, lu sento. E det èssere sa imbeniente**

Bene bènnida.

Nota de s'iscritora

Chin su lùmene *Abbacai* apo giogadu chin sas peraulas e-i sos sonos. Sas peraulas sardas acab-are/-ai e abac-are/-ai cheriant a s'incomintzu nàrrere sa mantessi cosa.

Su sardu est bàrriu de trà mudas o furriaduras de tzertos sonos intro de una mantessi peraula, chin istramujulos de literas o sillabas (“*metàtesi*” - dae su latinu tardiu *metathēsis* (m), dae su grecu *metáthesis* – *μετάθεσις* = ‘mòvere, ispostare, tramudare, iscostiare, istramujulare’). Pro esempiu: magasinu-camasinu, codominu-comodinu, nuraghe-runaghe, abbacare-acabbare, ànima-àmina e gai etotu nende.

Chin su colare de su tempus agabare/acabbare/acabbai at muntu su significadu de “bogare de cabu”, sessare, finire, isciòmpere, tando chi sa peraula abac-are/ai at leadu unu significu divèsciu, cherfende nàrrere alleviare, miminare, mezorare; pro fàghere un'esèmpiu, si narat: “*sa temporada est abachende...*” che a nàrrere chi s'abbogu est miminende, su tempus est mezorende.

Cando apo fatu nàschere su pessonazu de *Abbacai*, lu devia giuilare chin unu lùmene chi si nch'esseret coladu, in sa musica e in sa pronùntzia, a sa maduridade e a sa cumpàrfida in s'iscena de s'acabbadora.

Ecolla duncas *Abbacai* (chi bortadu in italianu cheret nàrrere: “io mitigai”, “io lenii”, “io diminui”, “io migliorai”, comente a chèrrere nàrrere chi tando chi s'*acabbadora* faghiat sèssare, fatu eretu, sas tribulias e-i su malu passare de su pagu bene malàidu chena mèdiu e pius mortu che biu, a sa mantessi manera *Abbacai* sulenaiat, incurtziende-las puru, sas peleas e-i sas pascionadas de sos custringtos chi abarraiant posca de sa morte de su male fadadu, boghende-nche-lis dae bia s'istèniu mannu de su pesu de un'àmina chi non resessende a si nch'andare in tempos curtzos, lassaiat in pena e a frigidos totu sos de sa domo, sos de sa zenia, sos amigos e-i sos conoscentes).

Duncas *Abbacai*, anagramma non giòmpidu in totu de *Acabbai* (chi in italianu cheret narrere: “*finire*”, “*terminare*”), gighet intro finas sa peraula “*abba*”, in italianu “*acqua*”. S'elementu, sa nàschida, sa criassione, sa Mama Manna.

Alu puru in s'arestùmine fuliosu de su sonu sou, *Abbacai* mi nche imbiat dereta a Bacu, duncas a rebotas, disbaratos e sabbas (sos abojos de sas *cogas* chin su *forasdomine*)

A donzi manera, e dae cale si siat ala mi l'aere isperiada, l'*intendia* giunta a sa nàschida de s'*acabbadora* mia.

Sa presura mia particolare a custu iscritu, finas si si nch'acurtziant a trinta sas operas mias prubicadas in antis de custa, est ca intendo intro de a mie chi b'apat (vivat) mai canta Sardigna intro.

Sa marrania manna fit de dare vida a unu mitu.

De sas *acabbadoras* s'ischit pagu o nudda si non bera e propria *teoria*, contadu.

Sos sardos muntent sas bucas e-i sos ammentos cosidos a sizidu. A propòsitu est ladinu a totu cantu sos sardos siemus limbicurtzos e cantu mantenzemus intro de a nois tzertas cosas (e-i sos *continentales* custu l'ischint pius e piusu) e est connotu in totu ue su ritu e-i su pore pro sa morte, chi, dae seculos, nos acumpanzat comente e su populu de su mare.

Ma cherzo chi siat s'iscritu a faeddare.

Manu manu legende, azis a iscobiare comente *l'apo fata nàschere* (bete inchèrria perfinada sa mia; *deo* l'apo fata nàschere!), asicomente (tambene!) *l'apo fata campare*.

Su legidore pius coidadosu si det èssere già abistu de cantos uconeddos de iscritos mios b'apat, a bias lintos e pintos, ateras bias cambiados, in "*Nemos deviat ischire, neune deviat intèndere*".

Est s'apentu meu de semper sa *giamada torra a...*

Pius de totu, cheria chi su liberu esseret arriu bastante de sa sardidade mia colada, in pius de cussa chi gito intro como. Cheria segnalare torra a forte s'andalitorra sighidu, su tziclu, sa roda (sa fregura de su personazu pius importante ispellet pro duas bias, a sa mantessi manera, che pare siat in sa intrada che in sa bessida; sa diferèntzia ebbia est sa de s'istajone inue si movet), sa iglioradora còsmica, sa chin su mese otera-otera, finas a sa morte crionzana e pretzisa.

Oe chi est oe.

Non sunt paginas meda; "*Nemos deviat ischire, neune deviat intèndere*" est nàschidu gai e no lu cherzo fortzare e nen mancu gana apo de violare su bribigliu meu.

Non pius de cantu est, de règula, dèvidu a sos legidores mios.

Non b'at unu bera agabada de s'iscritu, una pazina codiana.

Unu "*e sigheint a vivere imbajuschidos e carèschidos...*" o unu sìmplitze "*non viveint...*".

Ca creo a beru chi, finas essende·bei custu mudimine sagradu e a s'acua de totu, chi imboligat custa chistione; non b'apat àpidu una sessadura a sas *acabbadoras*: sas maias non morint mai si no in sa birgonza de un'isperiada *foristera*.

Non b'at congruida a sas *acabbadoras* cantu, a su revessu, b'at unu rematu a s'esistèntzia de sa mantessi; podet èssere oe pius che mai.

Ch'apo agabadu s'òpera chin carchi cosa chi su legidore, cantu e cantu non si l'aisetaiat; unu panorama umanu unu pagu malecumbinadu e, a donzi manera, de nìciu, zente de Sardigna o de inue si siat chi, galu, nch'abarrat fora de a issa etotu (*de s'acabbadora*), isperiat a sa muda e respirat, tunciat e sighit a cùrrere, finamentras si gighet semper fatu s'umbra de sa morte.

Giuanna Mulas (Nùgoro, 1969) est una giornalista, iscritora, poeta e pintora. Academica pius bias a su meritu, bortada in chimbe limbas, chimbantoto primos premios internatzionales bissos, paritzas bias candidada a su premiu Nobel pro sa literadura.

Dae su 1998 a oe at pubricadu:

“Passaggi per l'anima” (romanzu), “la Musa” (paristoria), “Barchette di Carta” (regolta de contados), “Canticum Praesagum (coglidura de poesia)”, “Le lettere e le Arti (mustra)”, “La stanza degli specchi (romanzu)”, “Dei Versi (regolta de poesias)”, Lughe de chelu (romanzu), “Il rumore degli alberi;

sos urtimos bessidos:

“Penelope che parlava alle pietre” (mustra), “Mater Doloris” (romanzu), “Acta est Fabula” (romanzu), “Dannati” (romanzu) e ateros.

Dirigit sas rivistas de literadura “Isola Nera”, in limba italiana, e “Isola Niedda”, in limba sarda (amparu de s'Unesco).

Giuanna Mulas est sòtziu onoràriu de su GSA (Giornalisti iSpetzializados Assotziados de Milano).

S'Europ Club e-i sa tzitade de Taormina ant dadu su Prèmiu Ispetziale a sa carriera a Giuanna Mulas.

Pro nd'ischire de pius: www.giovannamulas.it, Facebook: Giovanna Mulas (I & II) e dialogo con Giovanna Mulas

Brunu Sini (Patada, 1961); iscritore e poete. Amantiosu de sa limba e de sa cultura sarda, gia dae su millenoighentossessantano (a oto annos ebbia) at incomintzadu a acogliere peraulas, currilende fatu sos betzitos, e remonzende e ponzende a banda contos, paristorias, coriosidades e dicios de su connotu sardu. Custu tribagliu duradu 25 annos nch'at dadu borta in unu vocabolàriu (mai chèrfidu prubicare dae perunu editore) chin unas otantamiza peraulas, e lassadu a bonu sou a ultimos de sos annos noranta. At trabagliadu umpare chin paritzos giornales locales (“impegno democratico” de Patada, “il cittadino” de Otieri) iscriende mai cantos biculos in sardu e in italianu. In sos primos annos noranta est istadu sotziu de s'istitutu Camillo Bellieni. In su millenoighentosnorantabàtoro at pubricadu su liberu “Patada: in chirca de su deris imbertu”, pius che àteru unu tribàgliu chèrfidu fàghere, in unu tempus de crisi forte pro sa limba nostra, pro mustrare a chie si siat chi su sardu podiat bènnere impitadu pro allegare de donzi cosa (istòria, geografia, economia, arte, politica) e no de lanivuzos ebbia. In sa prima meidade de sos annos duamiza est istadu sotziu fundadore de su “Sotziu de sos sardos”, ajuende a fàghere nàscheres su periòdicu “Camineras”, pubrichende·bi paritzos articulos e contados in sardu. A cussos tempos organizeit, paris chin su Sotziu de sos sardos, e fateit unu cursu de limba sarda pro pitzinnos chi no connoschiant sa cultura nostra, in su circulu “Moncada” de Tatari. Dae semper, a incomintzare dae sos tempos de s'iscola elementare (cando, paris chin sos cumpanzos de istùdiu suos subescheit umìlios de donzi calidade e retzeit finas corpos in chirca de che li israighinare sa cultura sua dae conca) at chircadu de difèndere sa limba sarda dae sos ataques de su colonialismu italianu chin sentidos independentistas mai sessados e mai cuados.

Massimilianu Maddanu, leva de su 1969, un'intiriolu mannu in sa vida pro sa fotografia e unu logu totu in tundu de lassare chena faeddu. Istat in unu zassu turìsticu in su mare, Santa Maria Navarresa, fatu sos oros de mare de mesu de sa Sardigna, a chirru a ue si pesat su sole. At tribagliadu paris a rivistas, Entes e imprentadores in paritzas publicatziones turìsticas pro dare bantu e alabàntzia a sos logos sos pius meravizosos e chin operadores turìsticos pro dare una betada de manu manna a su tribàgliu issoro.

Su zassu web: www.maxmad.it - info@maxmad.it

Finas a como at dadu a s'imprenta:

Lìberos fotogràficos

2009:

Ozastra - Abba Pedra Coro de M. Maddanu e E Spanu. (Ogliastra - Acqua Pietra Cuore di M. Maddanu e E. Spanu).

2010:

Baunei, Gruta de sa Figu e logos acurtzu (Baunei, Grotta del Fico e dintorni)

Sos caminos de s'abba, sos tirighinos de una bia. Impr. Spanu (Le vie dell'acqua, i sentieri di un tempo. Ediz. Spanu)